

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

VI. ÉVFOLYAM 1–2. SZÁM

BUDAPEST 1977.

**Szerkesztő: Szemerényi Ágnes
Tárkány Szűcs Ernő**

Szerkesztőségi cím: 1250 Budapest, Országház u. 30.

Szerkesztőségi titkár: Kara Tiborné

**Kiadja: a Magyar Néprajzi Társaság
Kézirat gyanánt**

778834 MTA KESZ Sokszorosító. F.v.: Szabó Gyula

TÁRSASÁGI HÍREK

Választmányi ülések

A Magyar Néprajzi Társaság 1976. november 3-án, 1977. január 26-án, 1977. március 31-én és 1977. május 4-én tartott választmányi ülést.

Ezeken megtárgyalták a soronkövetkező nagyrendezvények (kongresszus, tanácskozás, találkozók stb.) ügyeit, jóváhagyták az 1978–1980. évi konferenciák tervét; megtörténtek a közgyűlési előkészítések, döntések tagfelvételi kérelmekben és állást foglaltak aktuális napi ügyekben.

A Társaság új tagjai

A Magyar Néprajzi Társaság 1977. január 26-án és március 31-én felvett új tagjai:

Asztalos Ferencné – Maroslele; Barsi Ernő – Győr; Barsi Hajnal – Győr; Begovác Rózsa – Mohács; Bozsó Ilona – Sátoraljaújhely; Cságoly Éva – Budapest; Erdélyi Béla – Budapest; Faragó Jánosné – Jászárokszállás; Farkasné Krasznai Andrea – Budapest; Langó Istvánné – Apátfalva; Nagy Mária – Gödöllő; Poppe Kornél – Budapest; Sándor Zsuzsanna – Budapest; Simon Erzsébet – Budapest; Staut Tiborné – Budapest; Szojka Emese – Budapest; Tóth Kálmán – Budapest; Vadasi Tibor – Budapest; Várkonyi Imre – Kaposvár; Vidák István – Gödöllő; Wirth Péter – Budapest.

Külföldi állampolgárok: Farkas Veronika, Kocsis Aranka, Olga Comajová – Csehszlovákia; Lábadi Károly – Jugoszlávia; Kohlprath Günter – Ausztria.

A Magyar Néprajzi Társaság rendes tagjainak száma: 886 fő.

A Györfly István Emlékérem alapító okirata

A Magyar Néprajzi Társaság 1970-től a nagy magyar néprajztudós, Györfly István (1884–1939) nevével emlékérmet alapít.

Az emlékérmét Szabó Iván kiváló művész készítette. Az egyik oldalán Györffy István 1884–1939 felirat és profil portré, a másik oldalán stilizált pávaábrázolás, felül felirat: Magyar Néprajzi Társaság. Alul kiemelkedő hely az adományozott nevének bevésésére. Az érem átmérője 9 cm, anyaga bronz.

Az emlékérem odaítéléséről a Társaság választmánya az elnökség javaslatára egyszerű szótöbbséggel dönt. Egy évben 1–2 emlékérem átadására a Társaság közgyűlésén kerül sor. Ettől csak évfordulók alkalmával lehet eltekinteni.

Az emlékérmét a Magyar Néprajzi Társaság tagjai kaphatják egy-egy kiemelkedő teljesítményükért vagy egész eddigi munkásságukért.

A Magyar Néprajzi Társaság választmánya az odaítélést indokolja. Ezt a közgyűlésen fel kell olvasni és a Társaság folyóiratában, az Etnographiában közölni kell.

Az emlékérmek sorszámot viselnek és ezzel a „Györffy István Emlékérem tulajdonosai” keménykötésű könyvbe az indokolással együtt bevezetésre kerülnek. A könyv őrzése és kezelése a mindenkori főtitkár feladata.

Szentendre, 1970. július 9.

Földes László sk.
főtitkár

Balassa Iván sk.
ügyvezető alelnök

GYÖRFFY ISTVÁN EMLÉKÉRME-t eddig a következők kaptak

1970-ben Ortutay Gyula
Tálasi István

1973-ban Szűcs Sándor

1971-ben Christo Vakarelski
Gunda Béla

1974-ben Milovan Gavazzi
Bálint Sándor

1972-ben Kustaa Vilkhuna
Diószegi Vilmos

1975-ben Dömötör Tekla
Vargyas Lajos

HÍREK A NÉPRAJZ NAGY VÁLLALKOZÁSAI KÖRÉBŐL

Lexikon

Megjelent a Magyar Néprajzi Lexikon I. kötete

A Magyar Néprajzi Lexikon előkészítő munkálatai 1970-ben indultak meg s az idei könyvnapra megjelent az első kötet (A–E betűk). Az Akadémiai Kiadó a kötetet 50.000 példányszámban adta ki. Jelenleg a második kötet (F–Ka) nyomdai előkészítése folyik. A további kötetek szerkesztése is folyamatosan halad.

A Lexikon 4 kötetének megírásában 96 munkatárs működött közre.

A Lexikonnak **Ortutay Gyula** akadémikus a főszerkesztője; szakszerkesztők: **Bodrogi Tibor**, †**Diószegi Vilmos**, **Fél Edit**, **Gunda Béla**, **Kósa László**, **Martin György**, **Ortutay Gyula**, **Cs.Pócs Éva**, **Rajeczky Benjámín**, **Tálas István**, **Vincze István**. Felelős szerkesztő: **Nagy Olivérné**.

Készül a Magyarság Néprajza

Az 1976–1980-as ötéves tervidőszakban az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának központi tervfeladata az új néprajzi szintézis elkészítése. 1974-ben a Magyar Tudományos Akadémiától a Kutató Csoport azt a feladatot kapta, hogy a korábbiaknál nagyobb intenzitással lásson hozzá a nagy összefoglaló mű elkészítéséhez. A Magyar Néprajzi Lexikon szócikkeinek megírását ekkor már befejezte a Kutató Csoport munkatársi gárdája, s így csakhamar elkészülhettek az első kötet-vázlatok, amelyet az osztályvezetők állítottak össze egy-egy oldalon. **Ortutay Gyula** igazgató vezetésével összeült a csoport vezetősége, hogy meghatározzák a munkálatok menetét. Két lépcsőben előbb csak rövid, majd pedig részletes vázlatot kértek az előzetesen kijelölt szerzőktől.

A részletes vázlatok 1976 végére beérkeztek a főszerkesztő **Ortutay Gyulához**, az időközben megalakult szerkesztő bizottsághoz, és a kötetek szakszerkesztőihez. A vázlatok egyúttal sokszorosított formában eljuttak mindenkihez, aki a munkában résztvesz. A szakszerkesztőkkel kibővített szerkesztő bizottság 1977 első napjaiban **Solton** ülésezett és részletekbe menően megvitatta a több mint háromszáz oldalas vázlatanyagot, változtatásokat, kiegészítéseket javasoltak, amelyekkel a további munkát kívánták segíteni, megkönnyíteni. 1976 végén megindultak az előmunkálatok is, valamint az előtanulmányok íratása. Az Akadémiai Kiadóval a szerződések megkötésére 1977 első felében kerül sor.

*A szerkesztő bizottság:***Ortutay Gyula** főszerkesztő

Dömötör Tekla

Fél Edit

Balassa Iván

Bodrogi Tibor

Gunda Béla

Hoffmann Tamás

Tálas István

Hoppál Mihály a szerkesztő bizottság titkára*A kötetek szakszerkesztői:***Filep Antal****Hoppál Mihály****Istvánovits Márton****Kisbán Eszter****Kósa László****Morvay Judit****Paládi Kovács Attila****Takács Lajos**

**Az egyes kötetek szerkesztői, munkatársai és témáik —
a tervek szerint:**

I. kötet

Szerkesztő: Kósa László

Terjedelem: 24 ív (A fejezetcímek után zárójelbe tett számok az ívterjedelmet jelzik!)

Ortutay Gyula: A magyar néprajz elméleti kérdései (2 ív)

Kósa László — Zsigmond Gábor: A magyar néprajztudomány története (10 ív)

Bartha Antal: A magyar nép kialakulása (1 ív)

Dávid Zoltán: A magyar népesség története (4 ív)

Kósa László: Magyar néprajzi csoportok (4 ív)

Orosz István: A parasztság történeti útja (3 ív)

II. kötet — Anyagi kultúra (1)

Szerkesztők: Paládi-Kovács Attila és Takács Lajos

Terjedelem: 68 ív

Paládi-Kovács Attila: A magyar nép természeti környezete (2)

Gunda Béla: Gyűjtögető gazdálkodás (2)

Gunda Béla: Vadfogás, vadászat (2)

Solymos Ede: Halászat (2,5)

Szilágyi Miklós: Halászat (2,5)

Földes László: Állattartás, pásztorkodás (3,5)

Szabadfalvi József: Állattartás, pásztorkodás (3,5)

Paládi-Kovács Attila: Állattartás (5)

Balassa Iván: Szántófieldi földművelés (2)

Takács Lajos: Betakarítás és tárolás (4)

Kósa László: Kertművelés — kapásművelés (2)

Andrásfalvy Bertalan: Gyümölcsstermesztés (1)

Vincze István: Szőlészet, borászat (1)

Takács Lajos: Erdőművelés (2)

Paládi-Kovács Attila: Rétgazdálkodás (2)

Domokos Ottó: Népi kézművesség

Ruházati ipar I.

(Elvi összefoglalás, bevezető) (3,5)

- Juhász Antal:** Háziipar I. (vessző, háncs, gyékény)
 Faipar I. (asztalos kivételével)
 Élelmiszeripar (molnárság, bábos stb.) (össz.: 3)
Szolnoky Lajos: Textilrostnövények (fonás, szövés) (1,5)
Csilléry Klára: Háziipar II. (asztalosmesterség) (1)
Bodó Sándor: Fémipar (1)
Kresz Mária és István Erzsébet: Kerámia (1,5)
Gáborján Alíz: Ruházati ipar II. (tímár, csizmadia, bocskoros stb.) (1,5)
Selmeczi Kovács Attila: Háztartási ipar (köteles, szítás, szappanfőző, gyer-
 tyáöntő stb.) (1)
Gráfik Imre: Közlekedés, szállítás (3)
Paládi-Kovács Attila: Közlekedés, szállítás (3)
Dankó Imre: Népi kereskedelem, vásárok (3)
Gunda Béla: Vándorkereskedők (1)

III. kötet – Anyagi kultúra (2)

- Szerkesztők:** Filep Antal és Kisbán Eszter
 Terjedelem: 50 ív
Kisbán Eszter: Táplálkozás (10)
Bárth János: Település (8)
Filep Antal és Csilléry Klára: Bútor, lakáskultúra (12)
Csilléry Klára: Bútor és lakáskultúra (8)
Fél Edit: Viselet (12)

IV. kötet – Folklor (1)

- Szerkesztő:** Istvánovits Márton
 Terjedelem: 61 ív
Voigt Vilmos: Általános folklórelméleti és tudománytörténeti bevezetés (2)
 Archaikus folklór – paraszti költészet (1)
Kriza Ildikó: Népballada (10)
Kovács Ágnes: A népmese (15)
Nagy Ilona: Az eredet-monda (1)
Lengyel Dénes: A történeti monda (1)
Dömötör Tekla: A hiedelem-monda (1)

- Sándor István: Az anekdota (2)
 Katona Imre – Küllös Imola: A népi lírai költészet (15)
 Szemerkényi Ágnes: Parömiológia (3)
 Mándoki László: A találós kérdés (1)
 Pócs Éva: A ráolvasás
 Takács Lajos: Paraszti históriák, hírversek (1)
 Nagy Dezső: Munkásfolklór (1)
 Szatmári István: A népnyelv (1)
 Katona Imre: A népköltészet stílusa, poétikája, retorikája (1)
 Voigt Vilmos: Népköltészet és irodalom (1)
 Voigt Vilmos: A magyar népköltészet a kezdetektől máig (3)

V. kötet – Folklór (2)

Szerkesztő: Hoppál Mihály

Terjedelem: 65 ív

Vargyas Lajos: Népzene (10)

Martin György – Pesovár Ferenc – Pesovár Ernő: Néptánc (10)

Hofer Tamás: Népművészet (10)

Ujváry Zoltán: Jeles napok és dramatikus játékok (7)

Haider Edit és Igaz Mária: Népi gyermekjátékok (3)

Kapros Márta: Az emberi élet szokásai – a születés (1)

Györgyi Erzsébet: Az emberi élet szokásai – a lakodalom (3)

Kunt Ernő: Az emberi élet szokásai – a temetés (2)

Pócs Éva: Néphit (10)

Hoppál Mihály: Népi gyógyítás (2)

Szabó László: Népi tudás (2)

Bálint Sándor: Katolikus népi hitélet (2)

Ujszászy Kálmán: Protestáns népi hitélet (2)

Kardos László: A szekták (1)

VI. kötet – Társadalom

Szerkesztő: Morvay Judit

Terjedelem: 67 ív

Bodrogi Tibor: Társadalom és kultúra (2)

Sárkány Mihály: A népi társadalom gazdasági viszonyai (3)

Katona Imre – Kóthy Judit – Molnár Mária – Szabó Piroska:

A népi társadalom rétegei és foglalkozási csoportjai (8)

Tárkány Szűcs Ernő: Községek (5)

Tárkány Szűcs Ernő: Községek közötti kapcsolatok (5)

Morvay Judit: Kapcsolatok rendszere a községeken belül (5)

Morvay Judit: Háznép és család (3)

Andrásfalvy Bertalan: Egyén és közösség (4)

Pócs Éva – Károly Sándor: „Deviáns” személyek a paraszti társadalomban (5)

Morvay Judit: Egyéni életciklus (4)

Jávor Kata: Erkölc és magatartás (5)

Tárkány Szűcs Ernő: Jogi népszokások (5)

Dömötör Tekla: Hit és vallás a népi társadalomban (3)

Filep Antal: Az iskolai nevelés (4)

Katona Imre: A parasztek vélekedése önmagukról, a paraszti tudat (3)

Király István: Parasztmozgalmak (3)

Keleteurópai kutatások

a) Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék

A KLTE Néprajzi Tanszéke mellett működő akadémiai keleteurópai kutatórészleg létszáma tovább bővült. 1976 márciusától itt nyert alkalmazást dr. **Selmeczi Kovács Attila** tudományos munkatárs, 1977 január 1-től pedig dr. **Vincze Istvánné** tudományos munkatárs, illetve **Gali Magdolna** gazdasági ügyintéző. **Selmeczi Kovács Attila** és **Vincze Istvánné** elsősorban a tanszék keleteurópai néprajzi kutatásaiba kapcsolódnak be. A személyi vonatkozású híreknél kell megemlíteni, hogy 1977-től **Gunda Béla** egyetemi tanár tölti be a Kárpátok és a Balkán népi kultúráját tanulmányozó nemzetközi Bizottság magyar szekciójának elnöki tisztét. A magyar szekció titkárai **Filep Antal** (Budapest) és **Bódi Erzsébet** (Debrecen) akadémiai tud. munkatársak. A Debreceni Akadémiai Bizottság mellett néprajzi munkabizottság alakult. Elnöke **Gunda Béla**, titkára **Selmeczi Kovács Attila**. **Gunda Bélát** a MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya tanácskozó taggá választotta.

A KLTE néprajzi tanszékének régi és igen jó kapcsolatai alakultak ki a különböző európai, főleg kelet-európai néprajzi intézményekkel. A kapcsolatok egyik megnyilvánulási formáját jelentik a szomszédos országokba tett tanulmányutak. 1975 májusában a már végzett, egykori debreceni néprajzszakos hallgatók **Gunda Béla** egyetemi tanár vezetésével egy hetes tanulmányutat tettek Délkelet-Lengyelországba. Az út során elsősorban a hegyi településeket, a pásztorkodást, az építkezést tanulmányozták. Lehetőség nyílt a Sanok-i szabadtéri néprajzi múzeum meglátogatására, a Rreszow-i néprajzi múzeum megtekintésére. E kezdeményezést folytatva 1977. április 14–20 között **Gunda Béla**, **Selmeczi Kovács Attila**, **Barna Gábor**, **Niedermüller Péter** valamint a hallgatók Erdélyben jártak. Kolozsvárott az ottani néprajzi múzeum, illetve a szabadtéri múzeum megtekintése szerepelt a programban. A kolozsvári muzeológus kollégák **Viorica Pascu** igazgatónővel az élén messzemenő szívéllyességgel fogadták őket. Egy napot a Hideg-Szamos völgyében, illetve Tordán töltöttek. A néprajzi tanszék az elmúlt évben több külföldi látogatót fogadott. Így **N.A. Bringéus** vezetésével a lundi, **Ina-Maria Greverus** vezetésével a frankfurti egyetem néprajz szakos hallgatói töltöttek rövidebb időt Debrecenben. A látogatók sorában szerepelt **Gaál Károly** (Wien), **Patai Raphael** (New York), **Jenkins J. Geraint** (Cardiff), **R. Kjellström** (Stockholm), valamint **Paul Jyrkankallio**, Finnország magyarországi nagykövete.

Niedermüller Péter 1976 szeptemberében részt vett a Kárpátok és a Balkán népi kultúráját tanulmányozó nemzetközi Bizottság által Smoleniceben rendezett folklóre konferencián.

A Debrecenben végzett hallgatók évről-évre megrendezik találkozójukat, amely eseménynek 1977-ben a szolnoki Damjanich Múzeum adott otthont.

A tanszéken a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával folyó keleteurópai jellegű kutatások sorából a következőket említhetjük meg, mint kész vagy befejezés előtt álló munkákat: **Gunda Béla**, *Ethnographica Carpatho-Balcanica*, **Barna G.**, *A Hortobágy pásztorfolklórja*, **Dám L.**, *A Nagy-Sárrét népi építészet*, **Selmeczi-Kovács A.**, *A csürös építkezés Észak-Magyarországon*, **Ujváry Z.**, *Gömöri népballadák*, **Niedermüller P.**, *Az ukrán etnikai csoportok az Észak-keleti Kárpátokban*, **Bódi E.**, *K. Moszynski munkássága*, **Vincze Istvánné**, *A bolgár lakóház*.

Gunda Béla

b) MTA Néprajzi Kutató Csoport

Összehasonlító történeti-néprajzi vizsgálatok a kelet-európai szőlőművelés körében

A téma része és folytatása azoknak a korábbi években megkezdett kutatásoknak, amelyek a magyarországi szőlő- és borkultúra belső fejlődésmenetének és külső művelődése kapcsolatainak, eredetének, történeti rétegzettségének tisztázását célozták.

A munkaeszközök és termelési eljárások elemzésén alapuló eddig elért kutatási eredmények nemcsak hazai szőlő- és borkultúránk belső rendszerezésének feleltek meg, de a vizsgálatok kiszélesítése jelentős eredményeket ígér az európai borkultúra egészét érintő és megoldatlan fejlődéstörténeti kérdéseinek tisztázásához. E tekintetben különösen jelentős a kutatások kiterjesztése Kelet-Európának azokra a területeire, amelyeken a népi szőlőművelés megőrizte a művelési eljárások és eszközök korai fejlődési szintjét és helyenként a középkori európai hatásokat elkerülve fejlődtek. A szőlőtermelés, feldolgozás és bortárolás, de még a borfogyasztás hagyományos formáit is csak az újabb kori „boripar” kezdte megtörni.

Ezeknek a vizsgálatoknak nyomán a borkultúrának olyan kezdeti és alapformái ragadhatók meg, amelyek a jelenségek-, technológiák és eszközök létrejöttére, korára, terjedésének útjára, a közvetítés módjára, a terjedést meghatározó tényezőkre utalnak és amelyekből a továbbfejlődés, a később létrejött számtalan változat értelmezhetővé válik.

Míg a morfológiai, tipológiai, technológiai vizsgálatok a fejlődés általános kereteit jelzik, addig a kapcsolódó nyelvi adatok a kultúra etnikus megvilágítását segítik elő.

A kutatások kiterjednek a kelet-európai országokra (Bulgária, Románia) és a borkultúra autochton fejlődésű transzkaukázusi területeire (Grúzia, Örményország). A vizsgálatokat alapozzák saját terepmunkáink és az adott területek kutatóinak munkássága.

Vincze István

Délszláv népcsoportok szokásformáinak vizsgálata

Kutatásaim oly módon kapcsolódnak a *Kelet-európai néprajzi kutatásokhoz*, hogy azok a magyarországi délszláv népcsoportok szellemi kultúrájának köréből e népcsoportok szokásformáinak vizsgálatára épülnek. Ismeretes, hogy a Magyar Néprajzi Társaság keretei között megindult módszeres nemzetiségi néprajzi kutatásnak is voltak már ilyenmű előzményei. Ezeknek a kutatásoknak újraértékelése, modern módszerű folytatása alapvető fontosságú napjainkban is. Munkám során délszláv és magyar történeti szokásanyagot, továbbá magyarországi, valamint balkáni recens anyagot vonok be vizsgálataim körébe, kiszélesítve olykor Kelet-Európa egyéb, főleg szláv területeinek komparatív adataira.

A több évre tervezett kutatás első fázisában munkám arra irányult, hogy a fent említett bázis néhány jellegzetes szokásformáját feltárja s rámutasson fejlődési tendenciáira. Itt csupán utalhatok vizsgálataim néhány súlyponti kérdésére. Közismert, hogy az egyes szokások, szokásegysétek különböző korú és eredetű összetevőket egyesítenek magukba s éppen ezért viselkedésük is *dinamikus*. Kutatásaim során lényegesnek tartom azoknak a rugóknak és mozgatóerőknek a feltárását, amelyek előidézik ezt a mozgást. Ehhez szükséges ismerni azt a társadalmi és etnikai közeget amelyben a szokások élnek; a helyi képződmények mindig csak így érthetők meg. A szokásalakulatok táji-történeti változatai mindig tükrözik az adott társadalmi és gazdasági viszonyokat – amellet, hogy bennük éppen a szokások természetéből következően régebbi korok emlékei is megtalálhatók.

Helyet kap kutatásaimban továbbá annak vizsgálata is, hogy egy-egy szokásrend mennyire *stabil*. Lehet-e *nyitottabb* ill. *zártabb* (befogadóbb és elutasítóbb) szokásformákról szólni.

Kutatásaim gerincét a társas- és egyéni köszöntőszerű szokások elemzése adja, mellettük foglalkozom az esztendő meghatározott napjaihoz kapcsolódó halotti emlékünnepekkel is. Figyelmet szentelek a szokások néhány jellegzetes *tárgyi kellékére* (csupán példaként említem a karácsonyi tuskót, ünnepi kalácsokat, növényeket stb.) s velük kapcsolatban nem hanyagolom el a formai és esztétikai elemzéseket sem. Kutatásaimban helyet kap a népszokások és a vallás kapcsolatának vizsgálata, valamint sok egyéb itt fel nem sorolt momentum.

Kiss Mária

A Magyar Népmesekatalógus

Az 1953 óta készülő Magyar Népmesekatalógus 1968-ra elérte az Akadémiai Néprajzi Bizottság által 1958-ban előírt 10.000-es számot, vagyis a Magyar Népmesekatalógus 10.000 feldolgozott népmeseszöveg alapján rajzolja meg a magyar népmesekincs műfajait s ezen belül típusait. A feldolgozott népmeseszövegek számának tetemes gyarapodása a változatok számának lényeges megnövekedésével nemcsak a típusok világosabb körülhatárolását teszi lehetővé, hanem a redakciók és a típuscsaládok jobb körvonalazását is. Hátránya viszont, hogy a feldolgozott anyag nagyarányú megnövekedése nem tette többé lehetővé a kézbe tartást a szerkesztő és egy félmunkaidős gépíró számára. Kértük az MTA Néprajzi Kutató Csoportjától egy kis munkaközösség létrehozását a katalógus munkálatainak belátható időn belül való befejezéséhez. A munkaközösség 1976 folyamán meg is alakult. **Benedek Katalin** és **Bernát László** néprajz szakos egyetemi hallgató személyében állandó segítséget kaptam az 1968-ig feldolgozott anyag revíziójához, valamint az 1968 óta megjelent népmesegyűjtemények, népmeseszövegek feldolgozásához. **Illés Zsuzsa** könyvtáros és **Solymosi Jánosné** gépíró szintén jelentős munkát végeznek a Magyar Népmesekatalógus által feldolgozott mesegyűjtemények, meseszövegek bibliográfiájának a revíziójával, kiegészítésével, illetőleg a különböző meseműfajok tipológiai jegyzékének az összeállításával, valamint az újonnan feldolgozásra kerülő gyűjtemények szüzsé-lapjainak az elkészítésével.

Eddig elkészült az állatmesék és a rátótiadák katalógusa második kiadásának, valamint a hazugságmesék és a formulamesék katalógusának a kézírata. Viszonylag rövid idő alatt elkészíthető, illetőleg befejezhető **Sárkányné, Süveg Veronika** szakdolgozata az ostoba ördök-mesék katalógusáról, **Bernát László** szakdolgozata a legendamesék katalógusának az elkészítését ígéri. **Ördöghné Molnár Csilla** a Mátyás-mesékről készült szakdolgozatával a novellamesék, **Benedek Katalin** egyes tündérmese-típusok kidolgozásával a tündérmesék katalógusának az elkészítését hozza közelebb. A katalógus előzetes megállapodás szerint a FFC sorozatában fog megjelenni német (vagy angol) nyelven; magyar nyelven a Néprajzi Tanulmányok sorozatában szeretnénk kiadni.

Terv szerint a katalógus 1980-ban készül el. A jelenlegi személyi és munkafeltételek mellett megvan rá a remény, hogy ezt a határidőt tartani is tudjuk.

Kovács Ágnes
a Magyar Népmesekatalógus szerkesztője

Bibliográfia

A néprajzi bibliográfiáról

A magyar néprajzi bibliográfia munkálataihoz a Magyar Tudományos Akadémia határozata adott indítást, amellyel a mű megszerkesztését a kutatás kiemelt feladatának minősítette.

Ebből következik, hogy egyrészt összefoglaló mű megalkotására törekszünk, amely a tudományos kutatás folyamatosságának kezdő éveitől – lényegében Bél Mátyás korától – napjainkig tekinti át a néprajzi szakirodalom fejlődését, s ezzel mintegy a néprajz tudománytörténeti áttekintését nyújtja, kibontakozásának útját kíséri végig. Másrészt a feltáró munkában nem állapodhatunk meg pusztán a szakszerű néprajzi munkák regisztrálásánál, amelyek végeredményben is ismertek a néprajz területének szakértői előtt. Ám míg a falvak közös hagyományai hosszas fejlődés eredményeként a tudományos vizsgálat tárgyaivá fejlődhetnek, addig is élnek és hatnak a mindennapi élet gyakorlatában, adatokként sajtónkban is a legváltozatosabb műformákban szükségszerűen vetődnek fel – a napi hírektől és betyár-körözésektől kiindulva a közgazdasági és társadalmi publicisztikán át a községi statutumokig, törvényekig, vagy azok hiányában, a királyi pátensekig. Néprajzi bibliográfiánk tehát e koncepció szerint nemcsak szakkönyvészetet óhajt nyújtani, hanem adatszerű feltárást a magyar falu életének hagyományos jelenségeiről, hagyományainak továbbéléséről a gazdasági, társadalmi és művelődési viszonyok egymást váltó korszakain át.

Ezt a munkát az MTA Néprajzi Kutató Csoportja irányítja, annak tervei szabályozzák, a Kutató Csoport keretében történik a munkával kapcsolatos kérdések évenkénti megvitatása is.

A bibliográfia korábbi kötetei az 1945–1954, illetve az 1955–1960. évek néprajzi irodalmát ölelték fel. A közelmúltban látott napvilágot az 1850–1870. évkör anyaga „Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfijához” alcímmel, amely 16,297 címszót tartalmaz, a megfelelő

utalórendszerrel biztosítva az összetettebb tartalmú közlemények jelentkezését a néprajz megfelelő témaköreiben.

A Néprajzi Kutató Csoport öt éves tervében a legközelebbi feladatként a Bél Mátyástól a szabadságharcig terjedő közel másfél évszázad irodalmának feltárása szerepel. A munkálatok a hazai nem-magyar nyelvű sajtó áttekintésére is kiterjednek; bár a szomszédos népek bibliográfiái az utóbbi évek során a Kárpát-medence más nyelvű népeinek etnográfijára nézve is szép eredményeket könyvelhet el, önként adódik, hogy anyagfőltartó munkánkkal e népek kultúrájának feltárásához a magunk részéről is szeretnénk hozzájárulni.

Sándor István

Mutató az Ethnographia 1940–69. (LI–LXXX.) évfolyamához

Az Ethnographia a Magyar Néprajzi Társaság folyóirata 1969-ben a 80. évfolyamát zárta le. Az első ötven évfolyam áttekintéséhez Szendrey Zsigmond mutatója szolgál kalauzul (Mutató az Ethnographia Népélet – A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata I–L. évfolyamához, Bp. 1942. 74 p.)

A további harminc évfolyamról készített mutató több szempontból eltérő bibliográfiai elvet követ az előzőhöz képest. A tudományos igényű közléseken kívül az Ethnographia híryanagát is feldolgozza az ismertetett munkákról szerző, illetve címmutatót nyújt; évfolyam szám helyett minden adatról a megjelenésének az évét adja meg; közli a cikkek terjedelmét, nem közöl azonban a rajzokról, ábrákról, fényképekről, térképmellékletekről mutatót, mivel azok az elmúlt évtizedek során, a nyomdatechnika fejlődése következtében rendkívüli módon felduzzadtak.

A munka a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoport megbízásából készült, s az Akadémiai Kiadónál jelenik meg.

A Mutató vázlatos felépítése a következő:

- I. Önálló művek (tanulmányok, kisebb közlemények, hírek, ismertetések, szerző- és címmutatója)
- II. Ismertetett művek
- III. Tárgymutató (tárgy-, fogalom-, személy- és földrajzinév mutató)

A szerzők szerinti címmutató (I.) a szerzők ábécé rendjében a megjelenés sorrendjében közli az egyes szerzők neve alatt önálló tanulmányokat, kisebb közleményeket, az általuk írt híreket, majd ugyanezen szerző könyvismertetéseit, s végül a szerzőről az Ethnographiában megjelent méltatásokat, nekrológokat, megemlékezéseket.

Az ismertetett művek mutatója (II.) segítséget nyújt abban, hogy kutatóink az idegennyelvű szakirodalomról is tájékozódhassanak. Az ismertetett munkák könnyebb áttekintését szolgálja, hogy az anyagot három csoportba válogattuk:

1. Tanulmányok, tanulmánygyűjtemények, monográfiák, szöveggyűjtemények, a szerzők, vagy szerkesztők ábécé rendjében.
2. Katalógusok, atlaszok, bibliográfiák, szótárak, szójegyzékek, a szerzők ábécé rendjében.
3. Folyóiratok, időszakos kiadványok a címek ábécé rendjében.

A tárgymutatóban (III.) az összes tanulmányok, kisebb közlemények, hírek szerepelnek. Nem kerültek be a lapalji jegyzetek, a szerzők irodalmi hivatkozásai, térképek, fényképek aláírásai, ábramagyarázatok, az idegennyelvű cikk-kivonatok, s csak kivételesen szerepelnek népnyelvi kifejezések. A cikkek jellege, műfaja, mondanivalójuk sokrétősége határozta meg az anyag felbontásában követett módszert. Így jött létre a cikkek tartalmának megfelelő arány a tárgyfogalom-, személy- és földrajzinevek között. Pl. a tárgymutatóba csak azok a személynevek kerültek, akikről, vagy akiknek a munkásságáról egy-egy cikk alapján tudománytörténeti információt szerezhetünk.

A tárgymutató ábécé rendben készült, egyes gyűjtőfogalmak azonban alkalmasnak bizonyultak az ábécé renden belül, rész témák csoportosítására. A gyűjtőfogalmak alárendelésénél a történelmi adatok kerültek előre, azután a földrajziak, majd az időszakhoz kötöttek (pl. a hiedelmeknél Abdon napjától – Vízkeresztig) majd egyéb a tárgyhoz kapcsolódó adatok (pl. termelési ágakkal kapcsolatos, társadalmi csoportokkal kapcsolatos adatok) s végül az elméleti kutatások következnek. A földrajzi nevek közül is csak azok kerültek a mutatóba, melyekkel érdemben foglalkozik egy-egy tanulmány. A földrajzi nevek sohasem állnak magukban, hanem mindig a tájon vizsgált témával.

A tárgymutatóban az utalások az összefüggések megértésére szolgálnak a nagyobb összefüggésekre a „vö.” rövidítés, a részletkérdések kiemelésére a „ld.” rövidítés szolgál (pl. csordásfarkas vö.: hiedelemalak vagy sonkolyosok vö.: vándorkereskedők).

Reméljük, hogy a rövidesen megjelenő útmutató eredményesen szolgálja tudományunkat.

Tátrai Zsuzsanna

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum tudományos munkájáról (1976–1977)

Az országos gyűjtőkörű szentendrei intézmény 1973. évi szakmai bemutatói után (vö. Néprajzi Hírek 1973. 142–145) 1974. májusában nyílt meg a múzeumlátogató közönség részére. Az elmúlt három évben – a kivitelezési nehézségek ellenére – a múzeumépítő munka és az előkészítő muzeológiai munkálatok folytatódtak. A Felső-Tiszavidéki tájegységben az építészeti-kivitelező tevékenység befejeződött (38 objektum), s októberben a kismemesi telek és az uszkai lakóház berendezések bemutatására is sor kerül. Elkészült a domboldalon a különálló mándoki görögkatolikus fatemplom. Folytatódik a Kisalföld tájegység kivitelezői munkája. A kész szilsárkányi kovácsműhely és magyarfalvi lakóház mellett a jánossomorjai lakóház és pajták építése folyik. Most kezdődött meg a Nyugat-Dunántúl tájegység építése (szentgyörgyvölgyi lakóház). A további hét tájegységben ill. építménycsoportban a muzeológiai és műszaki telepítési tervek véglegesítése befejezés előtt áll. Ez annyit jelent egyrészt, hogy az elmúlt tíz év során az áttelepítésre kiválasztott épület- és berendezési objektumokat hatósági, jogi és pénzügyi szempontból biztosítjuk, másrészt a múzeumi bemutatás szintjét meghatározva történeti néprajzi és építészeti alapidokumentációvá dolgozzuk fel.

Szükségszerű így, hogy a tudománytörténeti előzményeket figyelembevéve, 1959-es szabadtéri néprajzi múzeumi ankét, az 1967-es tudományos tervvázlat és az 1970-ben készült építményjegyzék nyomán – az időközben szerzett tapasztalatok felhasználásával – összesítsük ismereteinket, s a tudományos tervet megvalósítási–kivitelezési programban rögzítsük.

Ennek a munkának objektív meghatározója, hogy a mintegy 47 hektár múzeumi építési területen 300 építménynél több nem helyezhető el. Továbbá jelentős, hogy a tudományos tervezés és gyűjtőmunka a kistájak falusi anyagának bemutatásáról a nagytáji komplex megjelenítés elvére tért át. Ebben a felfogásban a nagyobb tájegységi építményszám mellett, területi elv szerint kapnak helyet a tartozéktelepülések tematikus objektumai, a mezővárosi építmények és ipartörténeti emlékek is. Ez a kompozíció részben kiegészíti, részben összegzi a hazai műemlékvédelem helyben meg-

őrzött népi építészeti objektumainak rendszerét ill. a megyei múzeumi szervezetek regionális szabadtéri néprajzi múzeumi anyagát.

A fentiek értelmében nyilvánvaló, hogy a szabadtéri néprajzi múzeumi munka megköveteli az olyan alapkutatások elvégzését, amelyek eddig csak igényként jelentkeztek. Így az építmények és berendezések anyag, szerkezet és funkció szerinti vizsgálatát az áttelepítés, a rekonstrukció vagy a hiteles másolat biztosítása érdekében, mindig szem előtt tartva azt, hogy a feltárás megismételhetetlen, de a dokumentációkban (néprajzi, műszaki, építészeti, restaurátori, stb.) fel kell tární és biztosítani kell az építmények ill. berendezések technikatörténeti megismételhetőségét.

Másik példaként hozhatjuk, az életmód és életmódváltozás történeti néprajzi vizsgálatát, ami egy-egy telek építményeire, a tulajdonosok vagy használók gazdaság-, technika- és családtörténeti kutatására, tárgyi felszereltségük vizsgálatára vonatkozik. Említhetjük továbbá, az építmények és tárgyak műszaki-restaurátori anyagvizsgálatát, a kivitelezés és állagvédelem konzerváló munkáját, azokat az erőfeszítéseket, amelyek az építményeket és tárgyakat anyag- ill. technikaazonosság szerint igyekeznek kivitelezni. Itt számolni kell azzal a ténnyel, hogy bizonyos anyagok, szerkezetek állagvédelme, áttelepítése, kivitelezése az európai gyűjteményekben is kísérleti stádiumban van (különösen a föld- és vázas szerkezetű építmények).

A tudományos feltáró munka megkövetelte a szakadattári és segédgyűjtemények rendszerének kiépítését. Így a múzeumi objektumokra vonatkozó dokumentációgyűjteményen, a fotótáron (több mint 30.000 fénykép) és a tárgy-gyűjteményben (12.000 db) kívül létrehoztuk az első sorban levéltári inventárium-másolatokból álló történeti adatgyűjteményt és az országban egyik legjelentősebb képtárat, továbbá a műszaki tervtárat és restaurátori laboratóriumot. Ezeken túl megkezdtük az országos népi építészeti dokumentációs központ létrehozását, egyenlőre a különböző szakintézmények kezelésében lévő anyagok számbavételénél.

A tudományos feldolgozás sürgető igényének megfelelően nyomdában van a Felső-Tiszavidék tájegység múzeumi vezetője, s megkezdtük a „Szabadtéri Néprajzi Múzeum Közleményei” c. periodika első és második kötetének előkészítését. A Felső-Tiszavidék tájegység állandó kiállítása mellett olyan időszak- és vándorkiállítási formákat igyekszünk találni, amelyek a múzeum speciális anyagán nyugszanak, ill. amelyek a múzeumi közművelődést új módszerekkel gazdagíthatják. Eredményesnek találjuk az építészeti-fotodokumentációs kiállítások megvalósítását. Ilyenek voltak 1976-ban a „Népi építészet” (Szentendre, Zebegény, Mátészalka) és a „A

bakonyi vízimalmok” (Bp. XIV. Kassák Klub) kamarakiállítások. Hasznosnak mutatkozott a szentendrei általános iskolások ún. múzeumi órákon való foglalkoztatása, aminek eredményeképpen 1976-ban gyermekrajzkiállításokon szerepeltek (Szentendre, Szolnok).

Kecskés Péter

Megjelent „Szolnok Megye Néprajzi Atlasza” I. kötete

A Szolnok Megyei Néprajzi Atlasz (SZMNA) I. 1–2. kötete (I. 1. Szöveges kommentárok; I. 2. Térképek) megjelent a szolnoki Damjanich Múzeum kiadásában (szerk. Szabó László – Csalog Zsolt). Az első kötet a rávonatkozó térképekkel együtt 75 kérdést tartalmaz a *tárgyi néprajz* köréből (főbb témakörök: földművelés, állattartás, pásztorkodás, halászat, település, építkezés, lakás, teherhordás, házi munkák, táplálkozás, viselet).

A kötet előszavát dr. Szabó László szerkesztő írta a munka céljáról, lefolyásáról, a gyűjtés és feldolgozás általános kérdéseiről. Mint a bevezetőben olvashatjuk, az atlasz elsődleges célja, hogy áttekintést nyújtson Szolnok megye néprajzáról és sűrűbb kutatópont-hálózatával kontrollja legyen a készülő Magyar Néprajzi Atlasz megyénkre eső részének. Az SZMNA kutatópontjainak száma 64, ezt egészíti ki néhány megyén kívüli, Szolnok megyei eredetű település atlasz-módszerű vizsgálata.

A kötet elején két tanulmány olvasható megyénk történetéről: dr. Selmeczi László a IX.–XVII. század, dr. Szabó István a XVIII.–XIX. század fontosabb megyei eseményeit vizsgálja, értékeli.

Az atlaszkérdések feldolgozása szigorúan követi a kérdőív sorrendjét. A kérdőív alapján sorszámozott *kommentárokat* szövegközti rajzok és 96 táblából álló fényképmelléklet egészíti ki.

Külön kötetben található (I.2.) a térképlapok (286 lapon), melyek a kommentárban leírtakkal együtt adnak teljes képet egy-egy témaköréről.

A kommentárokat és a térképlapokat részletes német nyelvű összefoglalás egészíti ki.

Az SZMNA első kötete (I./1–2. ára: 450 Ft) megrendelhető a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságán (5001 Szolnok, Pf. 128).

Gulyás Éva

„Kis magyar néprajz” a Rádióban

A „Kis magyar néprajz” c. tudomány-népszerűsítő előadássorozat 1970-ben indult a Magyar Rádióban, Ortutay Gyula akadémikus főszerkesztésében és irányításával. Az előadásokat az MTA Néprajzi Kutató Csoport munkatársai készítik. Az első két évben külső munkatársak is résztvettek a munkában a budapesti és a debreceni egyetem néprajzi tanszékéről: Dömötör Tekla, Katona Imre, Voigt Vilmos, Barabás Jenő, Gunda Béla, Ujváry Zoltán, Szabadfalvy József. 1972 óta kizárólag a MTA Néprajzi Kutató Csoport tagjai írják az ötperces előadásokat, melyek az első években hetenként kétszer jelentkeztek, 1974 januárjától kezdve heti három alkalommal.

A szerkesztőbizottság tagjai 1970-ben Paládi Kovács Attila, Jávor Kata és Tátrai Zsuzsanna voltak; 1971–1976-ig Jávor Kata, Küllös Imola és Tátrai Zsuzsanna; a jelenlegi szerkesztőbizottság tagjai: Filep Antal, Tátrai Zsuzsanna, Zsigmond Gábor. A szerkesztőbizottság feladata, hogy az éves tématervet kidolgozza, az előadókat felkérje és az előadások szövegét eljuttassa a Rádió Irodalmi Osztályához, ahol Szabó József szerkesztő hetedik éve pontosan, lelkiismeretesen készíti elő az adásokat. Az előadásokat a szerzők maguk olvassák fel.

Általában évenként más-más központi téma alapján készültek az előadások. E témák a következők voltak: 1970–71-ben az évhez, naptári ünnephez kötődő gazdasági-, társadalmi-, és folklór jelenségek; 1972-ben a történeti rétegek vizsgálata az anyagi kultúrában, társadalom-néprajzban és a folklórban; 1973-ban tájak, tájegységek, etnikai csoportok; 1974-ben társadalmi rétegek, foglalkozási ágak néprajza; 1975-ben, 1976-ban interetnikus kapcsolatok a néprajzban; 1977-ben hétköznapiak és ünnepek. Ezek mellett mindig helyet kapnak az aktualitások, könyvismertetések is.

Már az első félévben felmerült az az igény, hogy az előadások nyomtatásban is megjelenjenek. Az MRT–Minerva sorozata tervbe vette válogatás kiadását az elmúlt hét év anyagából, Ortutay Gyula akadémikus bevezető tanulmányával, Jávor Kata, Küllös Imola és Tátrai Zsuzsanna szerkesztésében.

Tátrai Zsuzsanna

TUDOMÁNYOS HÍREK

Negyven éve jelent meg Ortutay Gyula két fontos néprajzi könyve

1937-ben jelent meg Ortutay Gyula akadémikus „Magyar népismeret” című könyve a Kincsestár sorozatban, „Parasztságunk élete” c. munkája pedig az Officina Képeskönyvek sorozatban.

Mindkét könyvet az jellemezte, hogy a szaktudományok részletek megvilágítására törekvő kutatásai után először vetették fel a parasztság egyetemére vonatkozó kérdéseket. Összefoglalták a néprajz és a szociográfiai kutatások addig felhalmozódott eredményeit, nemcsak a hazaiakat, hanem a külföldieket is és ott ismertették azt a módszert, amely lehetővé tette a parasztság társadalmi csoportjainak is jobb megismerését. De már akkor is hangsúlyozta Ortutay Gyula: „Városainknak s a fővárosnak a megismerése is éppoly elengedhetetlenül fontos és sürgető feladat helyes nemzetismeretünk szempontjából, mint a különböző paraszti társadalmi csoportoknak a megismerése.”

A két könyv nagy hatást gyakorolt az akkori fiatalságra és elősegítette a néprajz iránti érdeklődést. A falukutató írók társadalmi problémákkal, Ortutay könyvei pedig néprajzi érdeklődéssel indították el a fiatalokat a helyes magyar népismeret irányában.

Doktori értekezés megvédése

Dr. Takács Lajos kandidátus az MTA Néprajzi Kutató Csoportja tudományos főmunkatársa „*Irtásgazdálkodásunk emlékei. Irtásföldek, irtás-módok*” címmel elkészítette és benyújtotta doktori értekezését. A Tudományos Minősítő Bizottság az értekezés vitáját 1976. december 17-re tűzte ki. A disszertáció bírálóbizottságának elnökéül dr. Tálasi Istvánt, az MTA levelező tagját jelölték ki. A munka bírálatát dr. Balassa Iván a történelemtudományok (néprajz) doktora, dr. Gunda Béla a történelemtudományok (néprajz) doktora és dr. Varga János a történelemtudományok doktora opponensek látták el. A nyilvános vitában az opponenseken kívül felszólalt dr. Balogh István kandidátus, a bírálóbizottság tagja és dr. Tálasi István. A bíráló bizottság egyhangú határozatát, miszerint az értekezés

alapján dr. Takács Lajosnak ítélik oda a történelemtudományok (néprajz) doktora fokozatot a Tudományos Minősítő Bizottság elfogadta és megerősítette. Takács Lajos úttörő értekezésével a magyar néprajz egyik nagy adósságát törlesztette. Hiszen a viszonylag későn kibontakozott földművelés kutatás alig érintette az irtásműveletek kérdését. A történelmi kutatások során is csak bizonyos részletproblémákat világítottak meg. Takács Lajos feltáró, elemző kutatásai mind történelmi, mind néprajzi irányban kibővítettek, kiszélesítették ismereteinket. A levéltári források kiaknázását ugyanúgy feladatának tekintette, mint a recens technikai eljárások rögzítését, az emlékezeti anyag felhasználását. Az így egybegyűjtött adalékokat az európai néprajzi anyag szerves történelmi összefüggései alapján értékelte, de ahol erre szükség volt szélesebb etnológiai párhuzamokat is vont. A történelmi – néprajzi problémák mellett nagy figyelmet szentelt a témakör nyelvi vonatkozásainak is. Munkájában számos eddig kellően nem értelmezett vagy ismeretlen kifejezés kialakulását, fejlődését magyarázta meg, megnyugtató módon. A klasszikus néprajzi kutatások eddig is bevált, kipróbált eljárásait a következetes történelmi vizsgálatokon túl, a társadalmi viszonyok és a gazdaságtörténelmi háttér elemzése alapján sok tekintetben jelentősen tovább fejlesztette. Takács Lajos disszertációja rövidesen könyvalakban is megjelenik az Akadémiai Kiadó gondozásában.

Kandidátusi értekezés megvédése

Dobszay László, a Zenetudományi Intézet Dallamtörténelmi Csoportjának vezetője „*A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneinkben*” címmel nyújtotta be kandidátusi disszertációját. Az értekezés vitáját 1976. november 9-én tartották, opponensek Csomasz Tóth Kálmán és Vargyas Lajos voltak.

Dobszay László egy jelentős magyar dallamstílus komplex vizsgálatát tűzte ki céljául. A teljes magyar anyag tanulmányozása alapján a sirató részletes zenei elemzését nyújtja, amelyet széles körű összehasonlítás követ különös tekintettel gregorián és bolgár anyagra. Ezután a siratóból levezethető strófás dalokat vizsgálja a népi – valamint a 16–17. század írásos történelmi anyagából. Külön fejezet foglalkozik a stílus funkciójával és történelmi szerepével. Az értekezést 400 dallamból álló példatár egészíti ki.

Kandidátusi értekezés megvédése

Dobos Ilona 1977. február 28-án védte meg a Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt bírálóbizottság előtt a kandidátusi értekezését. A tudományos fokozat elnyerésére „*A magyar történeti monda*” c. két részből álló dolgozatát nyújtotta be. Opponensei Balassa Iván a történettudományok doktora, Mezey László az irodalomtudományok doktora és Ferenczi Imre a történettudományok kandidátusa voltak.

Az értekezés első része „*Tarcal története a szóhagyományban*” c. tanulmánya 1971-ben az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent. Ennek a munkának célját a szerző abban látja, hogy a szóhagyományban élő történeti emlékek tulajdonságait, törvényszerűségeit és a parasztság történeti tudatát vizsgálja egy faluközösségen belül. A másik tanulmánya, amely a „*Történeti mondáink legkorábbi rétege*” címet viseli, arra a kérdésre kíván választ adni, hogy a középkori egyházi és világi írásos forrásokban ránk maradt feljegyzések továbbéltek-e a népköltészetben, és milyen formában. Mindkét egymással szoros összefüggésben nem lévő tanulmányt anyagismeret jellemzi. A nyilvános vita után a bírálóbizottság az értekezést a TMB Történettudományi Néprajzi és Folklór Szakbizottságának elfogadásra javasolta.

Egy tanulmánygyűjteményünk külföldi visszhangjai

A *Viehztucht und Hirtenleben in Ostmitteleuropa* c. tanulmánygyűjteményünket, amelyet Földes László szerkesztett Belényesy Márta és Gunda Béla közreműködésével, a külföldi folyóiratok különösen elismeréssel méltatták. A *Hessische Blätter für Volkskunde* c. giesseni folyóirat (53. évf. 1962.) kritikusa, Th. Hornberger „csodálatos tudós teljesítményként” könyveli el a kötetet, amelynek tanulmányai a paraszti, a transzhumáló és a nomád állattartással kapcsolatos gazdasági- és életformákat kölcsönös etnikai, társadalom- és gazdaságtörténeti összefonódottságukban vizsgálják, s kiemeli, hogy a mű ma már úgyszólván elérhetetlen irodalom alapján történeti fejlődésében és változásaiban a jelenig követve a pásztorkultúra útját az „ismeretek valóságos tárházát” nyitja meg a szaktudománynak.

A ljubljanoi *Slovenski Etnograf* lapjain (XV. évf. 1962. 277–278.1.) Vilko Novak hasonlóképpen „nemzetközi jelentőségűnek” itéli a gyűjteményt, amely egy-egy szűkebb táj állattartásának vizsgálata helyett először kísérli meg a Kárpátok, Magyarország és a Balkán pásztorkultúráját egy sokoldalú összefoglaló képben körvonalazni.

X. de Planhol a *Revue Géographique de L'Est* című folyóiratban (Nancy, 1962. 3.sz. 311–313. l.) a kötet történeti szemléletét tekinti módszertanilag különösen hasznosnak s a kiadást „kiemelkedően” értékesnek mondja.

Az egyes tanulmányok (Gunda, B., Bökönyi S., Belényesy M., Balogh I., Béres A., Andrásfalvy B., Timaffy L., Varga Gy., Bene Zs., L. Kunz.) eredményein túl, az összehasonlító feladatok megoldásához szolgálatot tesz a kötetben szereplő terminológiából összeállított, kilencnyelvű állattartási szójegyzék is.

A *Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie* (Hamburg–Berlin, 77. évf. 2.sz.) kritikusa, a kielii Herre az állattenyésztés tan szempontjából vizsgálja a munkát, s főleg azt a tanulságot emeli ki, hogy a Kárpátok, Magyarország és a Balkán kiemelkedő szerepet játszik Kelet-Európa, Kis-Ázsia és Nyugat-Európa kultúráinak kicserélődésében. A szófiai *Priroda* (1962. 3.sz. 109–110.l.) szemleírója, V. Marinov, aki maga is a kötet munkatársai közé tartozik, úgy véli, a Magyar Tudományos Akadémia „büszke lehet rá, hogy a kötet az ő kiadványa”.

A *Zeitschrift für Agrargeschichte und Agrarsoziologie* (Stuttgart–Hohenhei, X. évf. 1962. 253–255.l.) ismertetése (W. Jacobeit) szerint a kötet munkatársai példát adtak a kérdéskomplexumra vonatkozó jövőendő összeurópai közös munkához.

R. Wildhaber (a *Schweiz. Archiv f. Volkskunde* 59. 1963. 115–117. l.) véleménye szerint a szerkesztő és két munkatársa neve a címlapra kellett volna kerülnön, nem hátulapon feltüntetve. A kötet létrehozását ugyanis komoly tudományszervezési eredménynek véli. Kiemeli a kötet egységes szóhasználatát és a fordítás minőségét.

A *Zeitschrift für Ostforschung* ismertetése (1962. Heft 4, 749–751. l.) H. Schlenger tollából a közös munkát méltatja, a kötetben megjelent tanulmányok közül Gunda Béla bevezetőjét, Dobrowolski történeti tipizációját, Simonjenko és Kopczynska–Jaworska tanulmányát emeli ki.

A neves neolatin nyelvész J. Hubschmid (*Zeitschrift für romanische Philologie*, Bd. 79. 1963. 466–469) a *Wörter und Sachen* módszerét követve egész kis tanulmányt kerekít az ismertetésből. A *Sociologus* (1964. Heft. 1.) a kötet nagy anyaggazdagságát húzza alá, kiemeli Dobrowolski tanulmányát, mint amely a vizsgált kérdéseket „in ihrer ganzen Komplexität” tárgyalja.

L. Krezenbacher a *Südost-Forschungen XXI.* kötetében kutatástörténetileg értékeli mint „monumentales Sammlerwerk”-et. A kötetet „gross-

artige Leistung"-nak, zárómondata szerint a téma összehasonlító kutatástörténetében mérföldkönek minősíti.

Három kisebb terjedelmű ismertetést is említenünk kell itt: Ingrid Schellbach-tól a *Finnisch-Ugrische Forschungen* 1964. Heft 1–2, 181; A. Beuermann-tól a *Geographische Rundschau*; K. Jettmar-tól a *Tribus c. folyóiratokban*.

A *Schrifttum der Agrarwirtschaft* (1962. Bd. 2, H. 3/4 – ”. Pevetz-től) számba veszi, milyen agrárkérdéseket tárgyal a kötet, röviden összefoglalja az állattartás néprajzi típusait, azok jegyeit; felsorolja a kötetbe foglalt tanulmányokat; a különböző elismerést érdemlő teljesítmények közül kiemeli a gazdag bibliográfiákat, amelyek minden tanulmányhoz csatlakoznak. A *World Agricultural Economics and Rural Sociology Abstracts* (1962. Bd. 4. Heft 3.) mint a középkelet-európai pásztorkodás összehasonlító kutatásában első ténylegesen megtett lépést értékeli a kötetet.

Gondolatokban különösen gazdag W. Jacobeit méltatása a *Deutsches Jahrbuch für Volkskunde* (VIII. évf. 1962. 479–486.l.) című kiadványban. A kötetben foglalt tizenkilenc tanulmány a szerző szerint áttöri a kisebb tájakra korlátozódó kutatási szemléletet, szintétikus problémalátásával úttörő munkát végez. Tudománypolitikailag is kezdeményező értéket tulajdonít a különböző népek szakembereit mozgósító vállalkozásnak: hasonló kötetek egyengetik útját az európai állattartás majdani összefoglaló monográfiájához. De – hangsúlyozza Jacobeit – már maga a pusztta tény is, hogy e kezdeményezés oly gyümölcsözőnek bizonyult, szükségessé teszi, hogy a Földes László szerkesztette kötetnél ne álljunk meg, hanem tekintsük azt az első állomásnak hasonló közös publikációk sorozatában. Ezzel nemcsak a néprajz egyik európai perspektívájú szintétikus fejezete felé teszünk lépéseket, hanem a tudományos együttműködés útján a földrész közös történeti kultúrjavaira terelhetjük a figyelmet, azokra a műveltségbeli jelenségekre, amelyek egységbe fűzik és összekapcsolják a népeket.

(A teljesség kedvéért itt is rögzítjük, hogy a fentiekén kívül megjelent egy előzetes hír a készülő kötetéről – *Ethn.* 1960. 131.l. –, egy lenyegelt nyelvű ismertetés Földes-től – *Etnografia Polska* V. 1961. 312–314. – egy ismertető cikk *Demosban* – Bd. 4, 1963. 54–55. hasáb –, minden tanulmányra kiterjedő recenzió Barabás Jenőtől – *Acta Ethnographica* t. XI. fasc. 1–2. 1962. 235–239.l. –, Vajkai Auréltól – *Ethn.* 1963. 129–134. *Slovensky Národopis* 12.1964.319–320.(Podolák J.); *Studia Slavica* t.10.291–342. (D.Krandcalov); *Wierchy* 1963. 312. (J.Reychman);

Finnisch–Ugrische Forschungen XXXV. 1964.S.181.; és végül a borsod-megyei tanulmányt, Bene Zsuzsáét, ism. Bodgál Ferenc a *Borsodi Szemle* 1962. 5. sz. 2–3. lapján.)

Sándor István

Szlovák-magyar együttműködés az atlaszmunkálatokban

A magyar néprajzi kutatás szempontjából is figyelmet érdemlő szlovák néprajzi atlaszkutatások igen lendületesen és szervezetten haladnak előre. A munkálatban résztvevők kétévenként rendszeresen összejönnek egy szélesebb körű rendezvény keretében, hogy számot adjanak a munka előrehaladásáról. Ezekre a konferenciákra rendszeresen meghívják a szomszédos országok atlaszmunkálatainak irányítóit, esetleg egy-egy specialistát, hogy tapasztalataikat felhasználhassák saját munkájuk során. Legutoljára 1976. nov. 22–24. között tartottak ilyen konferenciát a Nyitra melletti Vezekényben, amelyre öt külföldit hívtak meg: J. Gajek (Lengyelország), S.I. Bruk (Szovjetunió), Barabás Jenő, B. Tumangelov (Bulgária) és Kisbán Eszter. Ezen a konferencián elsősorban a feldolgozó munka módszerei kérdései kerültek megtárgyalásra.

A szlovák atlaszmunkák irányítója, Soňa Kovačevićova, sokoldalú tapasztalatcsere lehetőségeként fogja fel ezeket a konferenciákat, amelyeken elsősorban nem elvont tanácskozások, előadások zajlanak le, hanem sor kerül a kérdőív, illetve a térképtervek konkrét megtárgyalására. Az 1976. évi konferencián pl. J. Gajek a térképek interpretálásának problémáit fejtegette, míg Kisbán Eszter végiganalizálta a táplálkozás körében elkészült összes térképtervet, különös tekintettel a magyarországi tapasztalatokra. Barabás Jenő, aki már másodízben vett részt hasonló megbeszélésen, a lengyel és magyar atlaszanyag olyan problémaköreit elemezte, amelyek a szlovákiai vizsgálat során is különös figyelmet érdemelnek. Remélhető, hogy a körültekintően szervezett együttműködés hasznosan fog hozzájárulni kölcsönösen használható összehasonlító anyag feltáráshoz.

BJ.

Beszámoló a Szovjet Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének terepmunkáiról

A közismerten nagyméretű és centralizált szovjet néprajzkutatás terepmunkáiról eddig is tájékozódást nyert a külvilág, de csak a kutatásokat összegező monográfiák és tanulmánygyűjtemények formájában. Ahogy nőtt a komplex expedíciók mérete és száma, a kapcsolatos publikációk mennyisége, úgy vált egyre nagyobbá az az időköz, amely a terepmunka kezdete, voltaképpen befejezése és a kiadvány megjelenése közé került. A néhol már évtizedes különbségek következtében hovatovább az illető intézményen kívül szovjet néprajzkutatók sem tudták áttekinteni, mikor milyen terepmunkák indultak meg. A régészet és antropológia úgy segített ezen, hogy külön tette közzé az előzetes kutatási beszámolókat, ásatási híradásokat, és a tüzetes tudományos közlést később, más fórumok hozták. Most ugyanezt a megoldást átvette a moszkvai Mikluho–Makláj-ról elnevezett központi néprajzi kutatóintézet is.

A jelenlegi forma évkönyv, amely az 1974-es esztendő terepmunkáit sorolja fel, rövid tájékoztató bevezető után mintegy 40 gyűjtést mutat be. Ezeket földrajzi etnikus egységekbe osztja. A szláv népekkel 5 orosz, ukrán és szlovák területre vonatkozó kutatás foglalkozik. Egy balti települési kutatás, 9 belső-ázsiai és 3 kaukázusi terepmunka, 7 szibériai téma szerepel. Szokások, hiedelmek, öltözet, táncok, eszközkészítés, névtudomány, antropológia és régészet szerepel a témák között. Több terepmunka a mai élettel foglalkozik, ezek közül 3 etnopszociológiai jellemzi önmagát, 7 embertani és paleoantropológiai kutatásról is olvashatunk rövid beszámólót.

A munkák az 1974-es esztendőre vonatkoznak, bár 1973-as adatokra is utalnak. Megjegyzendő, hogy már a korábbi években is készültek rotaprintes kiadványok, amelyek beszámoltak a korábbi évek munkáiról. Ezek címezése és tematikája évenként változott, a mostani kötet az első, nyomtatásban megjelent forma, amelyet remélhetőleg a jövőben hasonlóké követnek. A körülbelül egy éves átfutással készült munka hasznos tájékozódást ad a moszkvai intézet igen sokoldalú kutatásairól.

Az áttekinthetőség kedvéért az alábbiakban felsoroljuk a korábbi kiadványok adatait is, bár ezek könyvkereskedelmi forgalomba nem kerültek és példányszámuk igen alacsony volt.

Итоги полевых работ Института этнографии в 1970 г.
Москва, 1971.

Итоги полевых работ Института этнографии в 1971 г.
Москва, 1972.

Новое в этнографических и антропологических исследованиях.

Итоги полевых работ Института этнографии в 1972 г.
Москва, 1974. выпуск 1-2.

Новое в этнографии и антропологии.

Итоги полевых работ Института этнографии в 1973 г.
Москва, 1975.

A mostani kötet adatai:

Полевые исследования Института этнографии 1974.

Москва, 1975. Издательство "Наука" 267 стр.

1 р. 05 к.

Voigt Vilmos

Megjelent a Finn Néprajzi Atlasz

Suomen Kansankulttuurin Kartasto címmel jelent meg Helsinkiben a Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Finn Irodalmi Társaság) kiadásában, az 1976. év végén, Toivo Vuorela szerkesztésében a finn néprajzi atlasz első kötete, amely az anyagi kultúra témáit tartalmazza. A 84 térkép jelmagyarázatai finn, német, angol nyelven olvashatók. A rövid kommentárszövegek kétnyelvűek, a finn mellett nagyobb részük németül, kisebb részük angolul jelent meg.

A két vagy három színnyomással készült térképek rendkívül gondos munkáról tanúskodnak, s esztétikai tekintetben minden eddigi atlaszkiadványt megelőznek. A kötet a jelzett kiadónál, Helsinki 17, Postilokero 17259, Suomi, rendelhető meg.

BJ.

Glasnik – a Szlovén Néprajzi Társaság tájékoztatója

1975. novemberében alakult meg a Szlovén Néprajzi Társaság (Slovensko etnolosko drustvo), amelyben az egyidejűleg megszűnt régi Szlovén Néprajzi Társaság és a Jugoszláv Néprajzi Társaság Szlovéniai Szervezetének tagjai egyesültek.

Az új Társaság feladatai között szerepel a Glasnik megújítása és rendszeres megjelentetése is. A tájékoztató 1956 óta kizárólag társasági információkat tartalmazott. Szerkesztője 15 éven át dr. Zmaga Kumer volt. Az új Glasnik mind formailag, mind tartalmilag gazdagodott és szélesebb körben informál. Évente négyszer jelenik meg A/4-es formátumban.

A Glasnik fő célja a bel- és külföldi néprajzkutatók és a nem szakmabeli érdeklődők folyamatos tájékoztatása. Az új lap – szerkesztője Janez Bogataj – az egyetlen szlovén néprajzi tájékoztató, mely széles körben folyamatosan ad hírt a legújabb törekvésekről az etnológia területén. Állandó rovatai: szlovén néprajzi bibliográfia (1968-tól), információk a néprajzi intézmények munkájáról és azok évi jelentései, tájékoztató az új publikációkról, adatközlések, szakmai megbeszélések ismertetése és értékelése, az adatközlők írásai, az egyetemisták rovata és tájékoztatók a néprajzi kutatómunkáról.

A Glasnikban rendszeresen közlik az egyetemisták prozemináriumi, szemináriumi és diplomadolgozatainak bibliográfiáját (1945-től), abból a

célből, hogy a szakemberek tudomást szerezzenek az egyetemi hallgatók által összegyűjtött anyagról. A hallgatók rovata lehetőséget nyújt a legfiatalabb generációnak a megjelentetésre, vitákra és ezzel a szlovén néprajzi életbe való belépésre.

A tájékoztató eljut minden adatközlőhöz és a szlovén iskolákhoz is.

A Slovenski etnograf és a Traditiones egy-két évi késéssel jelenik meg, s így aktuális cikkeket nem tartalmaz. Így a Glasnik nagy űrt tölt ki a szlovén etnológusok folyamatos és rendszeres tájékoztatásában és publikálási lehetőségében.

Mukicsné Kozár Mária

Az Alsócsernátoni Múzeum munkája (Kovászna megye Román NK)

Az Alsócsernátoni Múzeum elsősorban néprajzi jellegű intézmény, de természetesen emléket állít a falu nagy szülöttjének, Bod Péternek is. 1976 végére a nyilvántartott múzeumi tárgyak száma elérte a 11.200-at. Megkezdtek a múzeumépület mellett egy szabadtéri gyűjtemény kialakítását. Így a múlt évben három házat építettek fel, melyek 1701-ből, 1713-ból és 1734-ből származnak. Tető alá hoztak egy kétköves vizimalmot is, melynek kőpadján 1856 évszám olvasható. Megkezdtek a felállított építmények teljes berendezését is.

A hatalmas anyagot azonban magában a múzeumépületben nem tudták elhelyezni, ezért egy 30x6 méteres szint állítottak fel, melyben a mezőgazdasági munkaeszközöket, gépeket raktározzák.

Szentmártoni Zoltán

A somorjai Honismereti Ház

A csallóközi Somorja gazdag történeti és kulturális hagyományokra tekint vissza. Népeiségének két jelentős rétegét egészen a közelmúltig az iparosok, illetőleg a gazdák alkották. Szerepe volt a város életében a Dunán folyó halászatnak is. A régi életmód egykori emlékeit összegyűjtve 1928-ban alakították meg a somorjai Csallóközi Múzeumot, amelynek legkitar-

több gyarapítója és hosszú ideig gondozója a nemrég Budapesten elhunyt Kihn Antal volt. Ez a gyűjtemény 1945-ben háborús kárt szenvedett. Anyaga szétszóródott, részben Túrócszentmártonba, részben Nagyszombatba, valamint Dunaszerdahelyre került.

Újabb múzeumi gyűjtemény szervezésére néhány évvel ezelőtt gondoltak a somorjaiak. A város ma már Pozsony közvetlen körzetébe tartozik. Területén nagyarányú építkezések folynak, melynek során a lebontott házakból jelentős mennyiségű műzeális anyag került elő. A Csemadok városi szervezetének honismereti szakbizottsága szervezte és Presinszky Lajos vezetésével irányította a gyűjtési munkákat, amelyek a közvetlenül szomszédos falvakra (Vajka, Doborgaz, Keszölcés, Nagyszarva, Bacsfa, Gútor) is kiterjedtek. Az illetékes városi és járási szervek a kezdeményezést mind erkölcsileg, mind anyagilag támogatták. A város vásárolta meg a gyűjtemény elhelyezéséül szolgáló épületet. A lakosság nagyszámú társadalmi munkaórát áldozott rendbehozására és a kiállítás előkészítésére. A somorjai pedagógusok például 1200, a magyar oktatási nyelvű gimnázium tanulói 700 munkaórát dolgoztak az előmunkálatokban. Társadalmi segítséget nyújtottak a helybeli üzemszervek és termelészövetkezetek dolgozói is. Bárth János, a kalocsai Viski Károly múzeum igazgatója egy éven át szaktanácsokkal támogatta az anyaggyűjtést, majd elkészítette a forgatókönyvet és vezette a kiállítás megépítését.

A széles körű társadalmi összefogás eredményeként 1976. október 1-én ünnepélyes keretek között nyílt meg a Honismereti Háznak nevezett kis múzeum.

Az első helyiségben a város múltjára vonatkozó néhány okleveles emlék másolata látható. A következő két szoba adott helyet a két világháború közötti somorjai munkásmozgalom dokumentumainak, illetőleg a szocialista építés eredményeit szemlélteti. Külön helyiséget kapott a város szülöttje, Tallós Prohászka István festő hagyatéka. A negyedik teremtől a kilencedik teremig látható a néprajzi gyűjtemény. Először a termelő gazdálkodás (földművelés, állattartás, erdőélés tárgyai), majd a háztartás régi emlékei (konyha, cserépedények, disznóvágás) sorakoznak. A kendermunka szerszámai külön helyiséget kaptak. Ügyszintén teljes termet töltöttek be a halászhálók, a csónak és a csallóközi halászatot kutató Kihn Antalra való emlékezés. A következőszobában a közelmúltig jellegzetes kisiparosok tárgyi anyagából kapnak ízelítőt a látogatók (teknőkészítés, méhészkedés, nádazás, mészárosmesterség, csizmadiamesterség, kovácsmesterség). Az utolsó helyiségben a paraszti gazdálkodás nagyobb méretű eszközei láthatók (pl. boronák, ekék), amelyek jól érzékeltetik a helybeli agrotechnika

magas fokát. Az épület padlásterében kosarak, szakajtók, tároló edények, a kocsiszinben pedig kocsik, szekerek, szánkók foglalnak helyet. Külön helyiséget biztosítottak az irodának, a raktárnak és a fotolaboratóriumnak.

A somorjai Honismereti Háznak a megnyitást követő hónapokban nagyszámú látogatója volt. Gyűjteménye, amelyet kezdettől ingyenes, önkéntes adakozással gyarapítottak, a kiállítás hatására tovább növekedett. A helyi honismereti bizottság tervei szerint 1977-ben időszaki kiállításokat is be fog mutatni.

Kósa László

A dunaszerdahelyi múzeum közlönye

„Múzeumi Híradó – Spravodaj” címmel a dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeum sokszorosított közlönyt bocsájtott ki. Mint a címe is mutatja, teljes terjedelemben két nyelven, magyarul és szlovákul látott napvilágot. Az első számban olvasható Mag Gyula igazgató beköszöntője, programvázoló írása, valamint egy híradás a helyi múzeumi tanács megalakulásáról. A további cikkek a múzeumban a közelmúltban rendezett képzőművészeti kiállításokról, valamint a somorjai Honismereti Ház szervezéséről tájékoztatnak. A Múzeumi Híradó terv szerint évente négy alkalommal jelenik meg a jövőben.

Kósa László

Külföldi kutatók Magyarországon

Az Amerikai Egyesült Államok Tudományos Akadémiája és a Magyar Tudományos Akadémia közötti egyezmény keretében 1976. október 15-e óta Magyarországon folytat kutatásokat Hollós Marida, a Brown University (Providence, Rhode Island) tanára. Egy éves tanulmányútján a termelőszövetkezeteknek a magyar paraszti társadalom átalakításában betöltött szerepét vizsgálja, részben irodalmi tájékozódás útján, részben Nagykörösnön és Tiszakécskén végzett terepmunkája alapján.

S.M.

Rövid megszakítással 1975. október 1-e óta tartózkodik Magyarországon a magyar–angol kulturális csereegyezmény keretében Christopher M. Hann angol kutató, a cambridge-i egyetem hallgatója, aki a tanyatelepülés gazdasági-társadalmi sajátosságainak feldolgozását választotta doktori disszertációja témájául. Tanulmányútjának második évében, 1976. október 1-e óta a Bács-Kiskun megyei Tázláron végez terepmunkát.

S.M.

*

A norvégiai folklorisztika egyik jeles képviselője Ottó Blehr 1977. március 19. és 26-a között látogatást tett Magyarországon. Útjának célja a magyar folklorisztikai kutatások megismerése volt, szűkebben elsősorban a hiedelem-mondák vizsgálata érdekelte. Főbb kutatási területe: a hiedelem elbeszéléseknek a köznapi élethelyzetekbe való beágyazottsága és ennek kommunikáció elméleti megközelítése, a Faeroer-szigetek népének társadalom néprajzi vizsgálata, valamint egy rénszarvastartó népcsoport teljes kultúrtörténeti vizsgálata (több évszázadon keresztül a régészeti adatok segítségével hívásával).

Dömötör Tekla professzor vendégeként ezekről a kutatásairól számolt be az Eötvös Loránt Tudományegyetem Folklor Tanszékén az egyetemi hallgatókkal folytatott beszélgetés keretében.

Hoppál Mihály

*

Az ELTE és a belgrádi egyetem cserekapcsolatának keretében 1977. máj. 8–19 között Budapesten tartózkodott Dr. Djurdjica Petrovic professzor, aki a belgrádi egyetemen a szerb néprajz előadója. Fő kutatási területe a történeti néprajz, közelebbről a középkori anyagi műveltség. Mint az ELTE Tárgyi Néprajzi tanszékének vendége tájékozódott néprajzi képzésünk rendszeréről s ismertette a belgrádi oktatási rendet. Itt tartózkodása során felkereste a budapesti néprajzi intézményeket s a történeti jellegű múzeumokat, ahol kutatási témáihoz anyagot is keresett.

BJ.

Buday György hetven esztendő

Buday György, a Londonban élő magyar grafikusművész, 1907-ben született Kolozsvárott. Alapítója és egyik vezéregyénisége volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, olyan társakkal, mint Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Hont Ferenc. Számtalan népi tárgyú munka mellett nevéhez fűződik a székely népdalok tömör világának megidézése.

Ádám Jenő nyolcvan esztendő

Ádám Jenő a múlt év végén ünnepelte 80. születésnapját. Népzenei gyűjtő tevékenységéért, karmesteri és zeneszerzői munkásságáért Kossuth díjat kapott. Évtizedeken keresztül tanított a Zeneművészeti Főiskolán. Kodály Zoltán biztatására írta Módszeres énektanítás a relatív szolmizáció alapján c. művét (1943. Rajeczky Benjaminnal együtt). Az új módszer szellemében készült Szó-Mi címen 8 füzet (1943–1946) is. Műveinek nagy része a Bartók–Kodály által kezdeményezett népzenei stílust tükrözi, mint pl. Magyar karácsony c. daltárgy népdalfeldolgozásokat vitt színpadra (1929).

*

Megjelent az „Évkönyvek és folyóiratok Repertórium. 1945–1974. Néprajz” című kötet a Magyar Múzeumok Kiadványainak Bibliográfiája sorozatban. Összeállították Héthy Zoltán, T. Horváth Ildikó és Ormosi László. Kiadta a Múzeumi Restaurátor- és Módszertani Központ. Magába foglalja a hazai múzeumok 1945–1974 között megjelent évkönyveiben és folyóirataiban található néprajzi témájú cikkanyagot. A kötet a múzeumokban folyó széles körű néprajzi tudományos munka eredményeinek a feltárásával és összefoglalásával a kutatáshoz nagy segítséget nyújt.

*

1977. április 13-án, szerdán délután 4 órától a Néprajzi Intézet könyvtárában (ELTE BTK IV. 24.) „A magyar folklorizmus 1945–1975. közötti szakaszának kutatása” címmel a Folklóre Tanszék és a Népművelési Intézet vitaulést rendezett. Ez után, délután 6 órától a szokott helyen (IV. em. 25.) a folkloristák baráti körének összejövetelére került sor.

*

Hoffmann Tamás, a Néprajzi Múzeum főigazgatója részére 1977. június 1-től doktori értekezésének elkészítése céljából egy éves alkotó szabadságot engedélyeztek; erre az időre ösztöndíjat a Magyar Tudományos Akadémia biztosított részére. Távollétében **Kodolányi János** főigazgató-helyettes látja el a múzeum irányításával kapcsolatos teendőket.

*

Bodrogi Tibor 1977. február 15-én a drezdai Museum für Völkerkunde előadásorozatának keretében Indonéziáról tartott vetítettképes előadást, majd 16-án „A törzsi művészet néhány alapkérdése” címmel rendezett kollokviumon bevezető referátumot adott elő. A referátumot vita követte, amelyen a múzeum tudományos munkatársain kívül művészet-történészek is részt vettek.

*

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem 1976. novemberében egésznapos Rákóczi-emlékülést tartott, amelyen a Foklór-tanszék oktatói előadásokkal vettek részt.

*

1976. október 19. és 22. közt az MTA Középkori Munkabizottsága *Középkori eszmetörténeti ülés*szakot rendezett, melyen folklór tárgyú előadások is szerepeltek (**Dömötör Tekla**, **Vargyas Lajos**, **Voigt Vilmos**). Az előadások sajtó alatt vannak.

*

A Northeastern Anthropological Association 1977. március 24–26. között tartotta 17. ülészakát a Rhode Islandon lévő Providence városában (U.S.A.). A változatos programú ülés „A kultúrtörténeti etnológia: A közép-európai teljesítmények újra-értékelése – Graebner symposium” elnevezésű szekciójában **Sozán Mihály** (Slippery Rock State College) „A Graebneri-eszmék keleti diffúziója: A radikális pozitívizmus újabb hulláma Budapesten a két világháború között” címmel tartott előadást.

*

A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat budapesti Néprajzi Szakosztálya 1977. febr. 11-én tudományközi klubestet rendezett

„Mit tudunk a klasszikus ókor folklórjáról”

címmel. Ezen az estén a következő előadások hangzottak el:

Ritoók Zsigmond: A görög folklór fejlődésének szakaszai

Sarkady János: A Periklész kori Athén városi-népi kultúrája

Katona Imre: Ókori témák újkori népballadáinkban.

Az ülést vezette, valamint bevezetőt és zárszót mondott *Voigt Vilmos*.

*

Makón a Városi Művelődési Osztály, a József Attila Múzeum és a Városi Járási Könyvtár közös rendezésében 1977. jan. 24-én került sor **Katona Imre:** Sámonok és kacsalábon forgó váarak (A magyar ősköltészet néprajzi szemmel) c. előadásának megtartására.

*

Decsen (Tolna m.) a Művelődési Központ Honismereti Köre rendezésében 1977. április 13.-án hangzott el **Katona Imre:** A sárközi parasztság helye a kelet-európai parasztság történetében c. előadása, melyet vita követett.

A XIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Az egyetemi és főiskolai hallgatók tudományos diákköreinek legtevékenyebb tagjai évenként országos értekezleten találkoznak. E konferenciákat hosszas és meglehetősen bonyolult előkészületek előzik meg, melyek során a nyilvános vitára kerülő dolgozatokat kiválogatják és ezek közül a legkiválóbbakat jutalmazzák is.

1977. április 5–9. között a Társadalomtudományi Szekció Pécsen ülésezett a Főiskolán. A néprajz két alszekcióra oszlott: I. általános, társadalmi és tárgyi néprajzra, valamint II. folklórra. Az egész vitaülés elnöke dr. **Andrásfalvy Bertalan** volt, az I. szekcióé – dr. **Ferenczi Imre** távollétében – dr. **Dám László**, ugyanennek tagjai: **Csuhaj V. Imre** és **Lantos Miklósné**; a II. alszekció elnöke pedig dr. **Katona Imre** volt, tagjai: dr. **Barsi Ernő** és **Kigyós Sándor**.

Az egymással párhuzamosan folyó vitaülésen két nap alatt 27 előadás hangzott el, s két szekció között majdnem teljesen szabályos számbeli megoszlásban, 14:13 arányban. A következő egyetemek és főiskolák hallgatói szerepeltek ABC-rendben: **Baja, Budapest, Debrecen, Győr, Kaposvár, Nyíregyháza, Sárospatak, Szeged, Szombathely**. A néprajz és egyéb szakos hallgatókat nem választották szét, hanem együttes üléseken vettek részt.

A vitaülés tematikája változatos, gazdag volt. Így az I. alszekcióban az erdő, a szőlő, a dohány, a kádármesterség, a ház és a bútorzat, továbbá a család és gyermekkor, valamint a német nemzetiség, Afrika népeinek stb. kérdései kerültek megvitatásra; a II. alszekcióban pedig többek között az ajándékozás, lakodalom, gyermekjátékok, jeles napok, hiedelmek, halottlátók, népi gyógyítás, a komikum az egyes műfajokban, valamint a cigányok folklórja került bemutatásra.

A legjobb dolgozatokat a két alszekció elnökségéből alakult bíráló-bizottság jutalomra, ill. pályadíjra javasolta; ezek közül néhányat érdemes név, ill. téma szerint külön is említeni:

1. *Pásti Judit* (Debrecen, KLTE)
Dohánytermesztés Konyáron
2. *Romics Teréz* (Baja, Tanárképző Főiskola)
A német parasztság népviselete Almamelléken.
3. *Palásti Judit* (Szombathely, Tanárképző Főiskola)
A cigányok úgy élnek...
5. *Barabás Klára* (Sárospatak, Tanárképző Főiskola)
A családi nevelés Nagyrozvágyon
6. *Pozsgai Éva* (Győr, Tanárképző Főiskola)
Rábaköz néprajza nagyanyám képein
7. *Sisak Éva* (Szombathely, Tanárképző Főiskola)
a/ Salomvár és környéke énekes gyermekjátékai
b/ Zala-völgy és Belső-Göcsej jeles napi szokásai.

A díjazás mértéke és módja meglehetősen változatos volt: részben kötéssel, részben pedig anélkül több intézmény, tanács stb. ajánlott fel pályadíjat.

A sikerrel szerepelt pályázók között feltűnően nagy számban vannak a *nem* néprajz szakos főiskolások; a legjobb munkák zömmel saját gyűjtésen alapuló leíró és rendszerező jellegűek.

„Észak-Magyarországi Kaláris” Népművészeti Napok

Negyedik alkalommal rendezték meg *Szerencsen* 1977. május 20–22-ig az „Észak-Magyarországi Kaláris” Népművészeti Napokat, melynek célja Borsod, Heves és Nógrád megye népművészeti hagyományainak ápolása.

Négy kategóriában – hímzés, szövés, fafaragás és népi gyermekjáték készítés – hirdettek pályázatot, melyre díszítőművészeti és fafaragó szaköröktől és egyéni pályázóktól több, mint 1200 pályamunka érkezett be, amiből zsűrizés után kiállítást rendeztek.

Május 20-án az ünnepélyes megnyitó és eredményhirdetés után **Szabodfalvi József** tartott előadást a 200 szakkörvezető és pályázó részére a népművészeti és népi iparművészet kapcsolatáról. Délután a pályázati kiállítás mellett megnyitották a **Herman Ottó Múzeum** anyagából rendezett Borsod-Abauj-Zemplén megye népművészete és a Népművelési Intézet rendezésében a Népi képzőművészet, naiv művészet kiállításokat.

A három megye pályázóinak szakmai továbbképzését szolgálták a május 21-i programok. Délelőtt tudományos tanácskozást rendeztek Népművészeti és népi iparművészet témakörben. „Népművészet tegnap és ma” címmel **Balassa Iván** tartott bevezető előadást, melyben összegezte a Néprajzi Társaság 1976-os pécsi tanácskozásának tapasztalatait is. **Bakó Ferenc** a népművészeti hagyományok ápolásának Heves megyei tapasztalatairól számolt be hangsúlyozva a múzeumok szerepét a díszítőművészeti szakkörök, népi iparművészek szakmai támogatásában. A Borsod megyei tapasztalatokról és a megye amatőr díszítőművészeti mozgalmáról **Fügedi Márta** adott részletes áttekintést. A tanácskozás résztvevői hozzászólásaikban hangsúlyozták a hagyományos népművészeti motívumokat tájegységek szerint bemutató kiadványok megjelentetésének fontosságát. Délután két szekcióban folytatódott a tanácskozás, ahol elsősorban a hímzés, szövés, faragás gyakorlati kérdései szerepeltek.

A kiállítások és szakmai továbbképzés mellett táncház, Nógrád megyei népviseleti bemutató is szerepelt a programban. Május 22-én pedig népdalkörök bemutatóját és a Borsod megyei népitánc csoportok minősítő versenyét tekinthették meg a szerencsiek és a három megye szakkörvezetői. Vasárnap délelőtt a Rákóczi vár körüli parkban gyékény- és pamutfonást, népi játékokat és népdalokat tanulhattak a szerencsi kisdobosok és úttörők.

A IV. Észak-magyarországi Kaláris Népművészeti Napok rendezvény-sorozat a miskolci Avas és az ecsédi együttes bemutatójával zárult.

Petercsák Tivadar

IN MEMORIAM

†Georgias A. Megas

1976. október 22-én autóbaleset következtében 83 éves korában életét vesztette a görög folklórkutatás „nagy öregembere” Georgias A. Megas professzor, aki a magyar folklórkutatók igaz barátja volt. Mi, akik 1964-ben Athénben élveztük vendégszeretét a Népmese-kutató Kongresszus alkalmából, sohasem felejtjük el azt a kitüntető szívességet, mellyel magyar kollégáit elhalmozta. Az európai mese- és balladakutatók legidősebb generációjának kiemelkedő tagja volt, derűlátó bölcsességét haláláig megőrizte.

Dömötör Tekla

†Kszénia Sziharulidze

Kszénia Sziharulidze professzor, a Tbiliszi Állami Egyetem Folklór tanszékének vezetője (számos magas kitüntetés birtokosa, nemzetközi tudományos társaságok tagja, közéleti személyiség) 1911-ben született, 1976 október 17-én hunyt el. Három nappal halála előtt, súlyos betegségéből lábadozva még grúz asztalnál, a méltán híres grúz vendégszeretettel fogadott minket; telve bizakodással, munkakedvvel... A lesújtó hírt már itthon vettük, elhinni alig lehetett.

Pályája elején néhány évig középiskolai tanár volt, 1939-ben kandidátusi, 1949-ben tudományok doktora értekezését védte meg sikerrel; ettől kezdve professzor és az akadémiai folklór kutató központ főmunkatársa. Már aspiránsi éveitől kezdődően tucatnyi tudományos expedíciót vezetett; saját folklórgyűjtései tekintélyes archívum méretűek. Több mint 200 tudományos munka szerzője, ebből huszonnégy önálló kötet: monográfiák, antológiák, tanulmánykötetek, egyetemi tankönyvek. Se szeri, se száma azoknak az egyetemi diploma munkáknak, kandidátusi és doktori diszsertációknak, amelyek Ksz. Sziharulidze tudományos vezetésével készültek, köztük külföldi, vagy a különböző kaukázusi köztársaságokból érkezett jelöltek is szép számmal akadtak.

Korai halála érzékeny vesztesége magyar kultúránknak is. Őszinte, lelkes híve volt a magyarságnak; ismerte és nagyrabecsülte kultúránk kimagasló értékeit, s nem mulasztott el alkalmat, hogy saját népe körében propagálja azokat. Nem volt véletlen, hogy oly intenzív munkásságot fejtett ki e téren is, mint a Tbiliszi Grúz-Magyar Társaság alelnöke.

Kszénia Sziharulidze

†Elene Virszaladze

Elene Virszaladze professzor a grúz értelmiség igazi reprezentánsa, széles látókörű, nagy műveltségű asszony, művészetek értő szerelmese; az egyetemes, a kaukázusi, a grúz etnológia és folklór kiváló ismerője és interpretátora volt. 1911-ben született ő is. 1977. március 14-én hunyt el. Halálos ágyán még örülhetett frissen a nyomdából kapott kötetének, amelyik Moszkvában, a híres „Isszledovanija po folkloru i mitologii Vosztoka” sorozat köteteként jelent meg, s amelyik kétségtelenül nem múló nemzetközi megbecsülést fog biztosítani szerzőjének. Ez a kötet („Grúz vadász-mítosz és vadászköltészet”) amelynek alapeszméjét remek tanulmányban éppen a mi Acta Ethnographicankban publikálta, megközelítően századik tudományos munkája volt. S noha művei közt terjedelmes monográfiák, több kötetes gyűjtemények is találhatók, viszonylag nem sok az, amit közzétennie sikerült. De amit közzétett, abban soha sem tudott nem eredeti lenni, abban egyetlen felületes mondatot sem engedett magának, abban egész bámulatos erudícióját mozgósította. Nem ismételt meg soha olyasmit, amiről saját elemzéssel meg ne bizonyosodott volna. De még arra is volt ereje, hogy részéről meglátott aspektusokat, saját szemléletet és módszert is elhagyjon újabb munkájában: nem mintha érvénytelen lett volna az, hanem mert futotta képességéből más témában-feladatban mindig adekvát új utat keresni és találni. Hittel mondhatom, hogy pl. egyik szöveg kiadványa folklorisztikai textológia, kötet-rendezés és forráskritika ritkán megvalósuló magas szintű példája; a nemzetközi tudományosság kárára csak grúzul jelent meg (ismertetését ld. Ethnographia LXX, 1959. 487–489 o.)

Életművéből, amelyik oly méltatlanul hamar lezárult, a grúz népköltészetet, legarchaikusabb rétegeitől egészen mai állapotáig – a legsokoldalúbban ismerhetjük meg; nincs e folklórnak olyan műfaja, poétikai, stilisztikai alakzata, történeti kérdése, stb. stb. amiről Elene Virszaladze figyelmen kívül sohasem hagyható álláspontot ne fejtett volna ki.

Kszénia Sziharulidze és Elene Virszaladze emlékét a továbbhaladó élet nem fogja elhomályosítani. És őszintén kívánjuk a grúz népnek, hogy hozzájuk hasonló asszonyokkal és férfiakkal tölthessék be értelmiségüknek oly fájdalmasan megfogyatkozott sorait.

Istvánovits Márton

Elene Virszaladze

MÚZEUMI HÍREK

MÚZEUMI KIÁLLÍTÁSI NAPTÁR

(1977-ben nyíló néprajzi jellegű kiállítások hozzávetőleges ideje)

Allandó kiállítások Budapesten

MAGYAR MUNKÁSMOZGALMI MÚZEUM

A magyarországi munkásmozgalom története 1919–1945 IV.4.v.V.1.

A magyarországi munkásmozgalom története 1945–1975 IV.4.v.V.1.

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

Magyar képzőművészet a XX. században

Középkori magyarországi művészet

XIX–XX. századi szoborkiállítás

Magyar képzőművészet a XIX. században – Történeti festészet

NÉPRAJZI MÚZEUM

Kiállítás az egyetemes és magyar néprajz tárgyköréből XII.

Külföldről érkező kiállítások

NÉPRAJZI MÚZEUM

Szász textiliák az NDK-ból II–III.

Lengyel népművészet Krakkóból X–XII.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

XVI–XIX. századi mesterségek és népművészet

Moszkvából III.20.

*Jubileumi évfordulós kiállítások**Időszaki kiállítások*

NÉPRAJZI MÚZEUM

Magyar pásztorélet II.

Magyar népviseletek VI.

Rejtett kincsek – Nigéria népi művészete VI.

BARANYA MEGYE

Allandó kiálltások

Orfű: Helytörténeti, néprajzi	III.
Siklós: Gádor István kerámiái	V.
Siklós: Modern kerámia	V.

Új múzeumok:

Kovácskida: Református egyházművészeti gyűjtemény	X.
Mecseknádasd: Tájház	X.

BÁCS-KISKUN MEGYE

Allandó kiálltások:

Kecskemét: Az Ókollégium múzeumává való alakításának tervei – előkészület a nagy kiállításához	IV.
Kiskunhalas: Új állandó kiállítás	X.

Időszaki kiálltások:

Kecskemét: Palóc föld népművészete	IV.-ig
Kecskemét: Kecskemét a késő középkorban	IV.

BÉKÉS MEGYE

Allandó kiállítás és új múzeum:

Békés: Tájház	valószínűleg	X.
---------------	--------------	----

BORSOD-ABAUJ-ZEMPLÉN MEGYE

Allandó kiállítás:

Szerencs: Szerencs története	IV.
Gönc: Huszita ház	VII.
Komlóska: Kárpátukrán tájház	X.

CSONGRÁD MEGYE

Allandó kiállítás:

Szeged: Az ember és környezete	XII.
--------------------------------	------

MÚZEUMI HÍREK

MÚZEUMI KIÁLLÍTÁSI NAPTÁR

(1977-ben nyíló néprajzi jellegű kiállítások hozzávetőleges ideje)

Allandó kiállítások Budapesten

MAGYAR MUNKÁSMOZGALMI MÚZEUM

A magyarországi munkásmozgalom története 1919–1945 IV.4.v.V.1.

A magyarországi munkásmozgalom története 1945–1975 IV.4.v.V.1.

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

Magyar képzőművészet a XX. században

Középkori magyarországi művészet

XIX–XX. századi szoborkiállítás

Magyar képzőművészet a XIX. században – Történeti festészet

NÉPRAJZI MÚZEUM

Kiállítás az egyetemes és magyar néprajz tárgyköréből XII.

Külföldről érkező kiállítások

NÉPRAJZI MÚZEUM

Szász textiliák az NDK-ból II–III.

Lengyel népművészet Krakkóból X–XII.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM

XVI–XIX. századi mesterségek és népművészet

Moszkvából III.20.

*Jubileumi évfordulós kiállítások**Időszaki kiállítások*

NÉPRAJZI MÚZEUM

Magyar pásztorélet II.

Magyar népviseletek VI.

Rejtett kincsek – Nigéria népi művészete VI.

BARANYA MEGYE

Allandó kiállítások

- Orfű: Helytörténeti, néprajzi III.
 Siklós: Gádor István kerámiái V.
 Siklós: Modern kerámia V.

Új múzeumok:

- Kovácskida: Református egyházművészeti gyűjtemény X.
 Mecseknádasd: Tájház X.

BÁCS-KISKUN MEGYE

Allandó kiállítások:

- Kecskemét: Az Ókollégium múzeummá való alakításának tervei – előkészület a nagy kiállításához IV.
 Kiskunhalas: Új állandó kiállítás X.

Időszaki kiállítások:

- Kecskemét: Palóc föld népművészete IV.-ig
 Kecskemét: Kecskemét a késő középkorban IV.

BÉKÉS MEGYE

Allandó kiállítás és új múzeum:

- Békés: Tájház valójánúleg X.

BORSOD-ABAUJ-ZEMPLEN MEGYE

Allandó kiállítás:

- Szerencs: Szerencs története IV.
 Gönc: Huszita ház VII.
 Komlóska: Kárpátukrán tájház X.

CSONGRÁD MEGYE

Allandó kiállítás:

- Szeged: Az ember és környezete XII.

Időszaki kiállítások:

Szentés: Régi patikaedények

V.

Szentés: Textilkiállítás

X.

FEJÉR MEGYE

Időszaki kiállítások:

Székesfehérvár: Fejér megyei népi bútorok

IV.

Dunaújváros: Fejér megyei népi bútorok

V.

GYŐR-SOPRON MEGYE

Időszaki kiállítások:

Győr: A győri múzeum textilipari emlékei

VII.

Győr: A kádármesterség multjából

X.

HAJDÚ-BIHAR MEGYE

Időszaki kiállítások:

Balmazújváros: Veres Péter fényképeken

I.-től

Hajdúöszörmény: A nánási szalmafonás

X.

Balmazújváros: Ex libris kiállítások

IV. és X.

HEVES MEGYE

Időszaki kiállítások:

Eger: A bélapátfalvi keménycserép

VII.

Gyöngyös: Gyógynövényeink

XI.

NÓGRÁD MEGYE

Időszaki kiállítások:

Galgamácsa: Dudás Juli Tájház

VII.

SOMOGY MEGYE

Allandó kiállítás:

Marcali: Új helytörténeti kiállítás

II. félév

TOLNA MEGYE

Időszaki kiállítások:

Szekszárd: Népi gyermekjátékok	IV.
Dunaföldvár: Kismesterségek	IV.
Dunaföldvár: A népviselet emlékeiből	IV.

VESZPRÉM MEGYE

Időszaki kiállítások:

Zánka: Néprajzi múzeum átadása	VI.
Pápa: Régi kályha- és kályhacsempe kiállítás	I. negyed

Lengyel népművészeti kiállítás Miskolcon

A miskolci Herman Ottó Múzeum kiállítási tevékenysége során lényeges szerepet szán annak, hogy látogatóit más országok népművészetével is megismertethesse. A „Népek művészete” című kiállítás-sorozatban elsőként 1974-ben a szomszédos Szlovákia népművészetét reprezentáló kollekciót mutattak be, 1977. április 1-én pedig a lengyel népművészet tárgyaiból nyílt a Papszeren kiállítás. A bemutatott anyagot a krakkói Etnograficzne Muzeum biztosította, s a kiállítást két munkatársa: Irena Lopuszanska és Maciej Beiersdorf rendezte.

A kiállítás ízelítőt ad Lengyelország – különösen a déli területek – népművészetének valamennyi számottevő ágából. Rendkívül gazdag a népi vallásosság tárgyait bemutató anyag, amely faszobrokból, üvegre, fára és vászonra festett képekből, valamint fametszetekből áll. Külön teret kaptak a népviselet jellemző kollekciói, a fazekas és kályhás mesterek alkotásai. A bemutatott XIX. századi krakkói szoba díszei a festett bútorok. A kiállítást a lengyel népszokások tárgyai zárják, ahol betlehemekkel, csillogokkal, a maszkos alakoskodás kellékeivel (turon, ló, gólya), s a téltemetésben szerepet játszó szalmabábúval ismerkedhetnek meg a látogatók.

Viga Gyula

Néprajzi film-esték a Kossuth Klubban

1977. január 10-től hetente tizenkét egymást követő hétfőn este a TIT Központi Klubjában néprajzi filmestéket rendeztek. A vetítéseket előadás vezette be. Ezek megfelelően fejezeteket mutattak be a magyar néprajzi filmezés történetéből a legjelentősebb alkotóegyéniségek munkásságának tükrében.

Az első estén a kezdetekről szólt az előadó – **Hoppál Mihály** –, kezdeteken érte a harmincas évek egyik jelentős filmrendezőjének, **Fejős Pálnak** a munkásságát, valamint **George Höllering** nagyszerű filmjét a Hortobágyról, amelynek képei megismételhetetlen dokumentumok a puszta akkori életéről. Az ötvenes évek kezdődő dokumentumfilmgyártásából három film került bemutatásra (**Szöts István**: *Kövek, várak, emberek* c. – immár klasszikusnak számító filmje, valamint **Czigány Tamás**: *Tavaszi Bujákon*, és **Varasdy Dezső**: *Hirös vásár* c. filmjei).

Filmtörténeti érdekességek ma már a kolozsvári éveiben néprajzzal is foglalkozó **Jancsó Miklós** első filmjei (*Alkonyok és hajnalok*, *Az idő keze*, *Indián történet*). **Kollányi Ágoston** a tudományos-ismeretterjesztő filmezés egyik jelentős alakja mindhárom bemutatott filmjét a Néprajzi Múzeum munkatársaival közösen készítette (*Virág és szekerce*, *Malangán*, *Neolitikus kultúrák Melanéziában*).

A hatvanas években új nemzedék jelentkezett a magyar filmművészetben: **Gaál István** és **Sára Sándor** filmjei hiteles dokumentum voltukkal és egyben költői látásmódjukkal hoztak újat (bemutatásra kerültek a *Krónika*, az *Éjszaka zenéje*, a *Cigányok* és a *Vízkereszt* című filmek).

A soron következő estéken olyan rendezők filmjeit láthatta a közönség, akiknek munkásságában éppen a néprajzi filmek a legjelentősebbek: **Lakatos Vince** (*Gyékény és olaj*; *Kő és kenyér*; *Bölcs mesterek*, *okos szerkezetek*; *Korok*, *vásárok*, *vásárosok*), **Kiss József** (*Folytatás*, *Halászat*, *Pásztorkodás*, *Boldogi lakodalom*), **Moldován Domokos** (*Vankóné Dudás Juli*, *Magyar fazekasok*, *Halálnak halálával halsz*, *Szerelmi varázslások*, *Magyar naiv festők*).

Raffay Anna egyike azoknak, akik a legtöbb néprajzi filmet készítették eddig a magyar népi kultúráról; bemutatásra került a *Busójárás* és a *Galga völgyén* c. filmje.

A televízió által készített néprajzi sorozatból, az *Örökségből*, a négy legjobban sikerült filmet láthatta a közönség – Németh Attila: Magyar parasztbútorok, Kenyeres Gábor: Az andrásfalviak betlehemezése Kakasdon, Olasz Ferenc: Fejfák, B.Farkas Tamás: A földből lett házak.

A sorozatot lezáró két utolsó bemutató alkalmával a legújabbban elkészült filmekből akartunk néhányat levetíteni. Sajnos a Magyar Televízió a tulajdonában lévő filmeket nem volt hajlandó a közművelődés céljaira átengedni. Így nem kerülhetett bemutatásra **Boglár Lajos**: Az indián c. filmje – csak a korábban készített: *Piaroák világa*, sem pedig **Rácz Gábor** néhány dokumentum filmje. Az ilyen szervezési nehézségeket megoldaná, ha a TIT megrendelne néhány filmet a saját filmtára számára.

Hoppál Mihály

Nemzetközi etnológiai film-szeminárium Temesvárott

A temesvári egyetem folkloristái 1976. november 26–28-án immáron negyedik alkalommal rendezték meg a néprajzi filmek seregszemléjét. **Gabriel Manolescu**, a Folklór Kör titkára és asszisztense, **Vasile Cretu** az évenként megrendezésre kerülő szeminárium szervezői, minden második évben külföldi résztvevőket is meghívnak.

A Néprajzi Filmbizottság képviseletében a korábbi szemléken már résztvett egy-egy alkalommal **Raffay Anna** és **dr. Kodolányi János**, ez évben pedig **Hoppál Mihály**, a Néprajzi Filmbizottság titkára. A magyar néprajzi filmgyártást Moldován Domokos két filmje képviselte: a *Halálnak halálával* és a *Szerelmi varázslatok*. Az első film nagy sikert aratott költői fogalmazási képei, a másik, a rendező legújabb filmje pedig, az újszerű témaválasztás és a szociografikus feldolgozás miatt. Mindkét film körül élénk vita kerekedett, mert a román kollégák a szárazabb, dokumentatív feldolgozás hívei, de mint elmondották, ennek oka elsősorban a szűkös anyagi körülményekben keresendő, s nagy elismeréssel nyilatkoztak a magyar filmek technikai színvonaláról. Mint ismeretes, a romániai falusi életforma még ma is sok, igen archaikus elemet őriz, s így filmen való megörökítés semmi gondot nem jelent a román kollégáknak, más szavakkal nincs szükség a forgatás során semmiféle rekonstrukcióra – **Raffay Anna** elnevezésével –, melyet többször idéztek Temesvárott, kitűnő „filmjegyzetek” készíthetők. Ilyen pontos dokumentációs jegyzeteket láttunk a vetítések alkalmával (kb. harminc filmet), amelyek közül kiemelkedtek az operatőr

Dragos Sandu és a folklorista Vasile Cretu közösen készített, helyenként igen drámai erejű filmjei.

A szeminárium első ülésén öt elméleti előadás hangzott el. Ezek közül az egyik áttekintést adott a temesvári Folklór Kör tíz éves fennállása alkalmából az addig elért eredményekről. Tekintve, hogy a néprajzi filmzésnek ez az egyetlen hivatalos fóruma Romániában, az általuk készített több mint félszáz film nagyon jelentős értéket jelent a romániai kutatás számára. A bukaresti kollegák is nagy elismeréssel adóztak a temesváriak eredményei láttán. S bár az elmúlt években készített magyar néprajzi filmek mind a technikai kivitel, mind pedig a mennyiség szempontjából felülmúlják szomszédaink termését, egy dologban feltétlenül tanulhatunk tőlük: nekik már van egy állandó stúdiójuk, amelynek fő feladata a néprajzi filmek készítése és az anyag rendben tartása, – nálunk ez még nem valósult meg.

Hoppál Mihály

Néprajzi film a finn-ugor népekről

Lennart Meri, észt író-filmrendező hazánkban töltött egy hetet 1977. április 21-e és 28-a között. Ő rendezte a „Vizimadarak népe” című néprajzi dokumentum filmet, amelyben a Szovjetunióban élő közeli és távoli rokonnépek életét és hagyományos kultúráját mutatta be. Az első filmben nem szerepeltek a Szovjetunió kívül élő népek, ezért most folytatni akarja a filmet a lappok, finnek és magyarok bemutatásával. Az új rész ideiglenes címe: „A tejút szelei”, s ebben a filmben a rendező azokat a közös vonásokat akarja megkeresni, amelyek a finnugor népek hajdani közös kultúrájának máig fennmaradt elemeiként tart nyilván a tudományos kutatás.

Az előkészítés munkája során az észt rendező és munkatársai megismerkedtek a magyar néprajzi filmzés néhány újabb alkotásával. Majd vidéki körútra, terepszemlére indultak, hogy kiválasszák a leendő film helyszíneit. Jártak a balassagyarmati, a karcagi, a nyíregyházi és a vásárosnaményi múzeumokban, valamint sok faluban, hogy a palócföldi, alföldi és szatmári vidék jellegzetességeivel ismerkedjenek.

Mivel egy vetítésen Lennart Meri bemutatta a saját filmjét és ez a film Magyarországon vetítésre nem került, talán nem lesz értektelen, ha röviden ismertetjük a tartalmát. A „Vizimadarak népe” tulajdonképpen az

első olyan néprajzi film, amely több finnugor – pontosabban uráli – nép anyagi kultúrájának a hiteles bemutatását tűzte ki célul. A film az utolsó, a kamasz-nyelvet még beszélő öregasszony és a távoli Altaj-vidék képeivel indul, majd a szamojéd nyelvű nyenyec rénszarvas tenyésztők életéből látnunk részleteket (a sátor állítást, ami mindig női munka). 1970-ben készült a vogulok és osztjákok körében felvett rész a halászatról (vejsze és varsa, valamint csónak készítés), a medve-ünnepről, az erdő mélyén található szentáldozati helyről. Rendkívül értékesek ezek a részletek, hiszen e népek között ilyen felvételek eddig nem készültek.

Igen szép a zürjén prémvadászt bemutató rész, amelyben a téli erdőben egyedül élő vadász munkáját követhetjük nyomon. Legközelebb a mi kultúránkhoz a cseremisiz vagy mari nép életét érezzük. A paraszti életforma jellegzetes képei váltják egymást – mintha a mi múzeumaink archív, századeleji felvételeit szemlélnénk –, mosás a patakban, kendertilolás, háncsból bocskorfonás, gyönyörű színes népviselet, eke-ünnep és egy lakodalom. Szovjet-Karélia paraszti életformája megint egészen más képet mutat, a maga polgárosultabb (délutáni kávéivás) és a finn kultúrából ismert jegyeivel (pl. szauna).

Elmondhatjuk, hogy bár egy-egy nép, vagy pontosabban etnikai csoport bemutatására csak nagyon szűkre szabott terjedelemben volt lehetőség a filmben, mégis nagy és jelentős tett Meri filmje a finnugor-népek és a tudomány szolgálatában, hiszen éppen az annyiszor emlegetett huszonnegyedik órában, a nagy változás óráiban örökít meg egy eltűnő kultúrát.

Hoppál Mihály

Néprajzi film-hírek

Hasznos rendezvényekről számolhatunk be: *Békésen* 2-hetes nyári gyűjtőtábort tartottunk 26 amatőrfilmesnek. A tábor utolsó két napja a Parasztportré pályázatok elbírálásával és a díjnyertes filmek bemutatásával telt el.

A tábor záró szemlén összesen 27 filmet néztünk meg. A zsüri munkájában a helyszíni vezetőségen kívül dr. Filep Antal is résztvett. Az ún. aranydíjat Somogyi Márton (Orosháza) Napnyugtáig c. filmje kapta. Ezenkívül még 3 ezüstdíjat és több különdíjat adott ki a zsüri.

A Békési Városi Tanács rendszeresíteni kívánja a nyári tábort. A következő 1977. július 9–24 között kerül megrendezésre, amelynek központi témája a lebontásra váró tanyavilág életének dokumentálása.

*

Dombóváron 1976. november 12–14-én tartottuk meg az immár hagyományos országos néprajzi filmszemlét, amelyre 42 filmet neveztek be az amatőrfilmesek.

A szemle egyik fontos tanúsága, amit örömmel könyvelhetünk el, hogy egyre „néprajzibb” filmeket készítenek az amatőrfilmesek. A gyakorlottabbak nemcsak a film formanyelvét alkalmazzák bátran a néprajzi témák filmrevitele során, hanem a szakanyagot is gyakrabban viszik a vászonra. Különösen *Az ormánsági festett (kazettás) templomok; Az iratos házak és Az ormánsági szőttesek* c. filmek emelkedtek ki.

A másik igen fontos kérdés, aminek megoldása igen sürgető, hogy ezeket a filmeket kópiáztatni kellene. Az ehhez szükséges anyagi és szervezeti alap megszervezése nem halasztható sürgős feladat. A filmkészítők a szemle után hazaviszik filmjeiket, s gyakorlatilag már évekkel később összeszedhetetlenek, holott igen fontos közművelődési szerepet tölthetnének be, művelődési házakban, vagy skanzenben lehetne őket vetíteni, hiszen ezek hasznos, anyagmentő, tudományos értékű filmdokumentumok.

*

Következő rendezvényünk – a fentebb már jelzett – békési alkotótábor 1977 július 9–24-e között, s az azt követő szemle. 1977. okt. 15–16-án kerül megrendezésre a *Vizeink élete* c. pályázat első fordulója Vasváron (Vas megye), s az Országos Néprajzi amatőrfilmszemlét 1977. november 10–13-a között rendezzük meg a Déldunántúli Amatőrfilmszemle keretében.

A Nemzetközi Népművészeti Szemlére és a Tudományos Tanácskozásra előreláthatólag 1978-ban kerül sor a Dunamenti Foklór-napok keretében, valószínűleg a Kecskeméti Megyei Művelődési Központban.

Raffay Anna

„Íratlan költészet”

1977 február-márciusában a Magyar Televízió hat részből álló filmsorozatot mutatott be „Íratlan költészet” címmel. A TV műsor szerkesztője Ascher Gabriella a sorozat főszerkesztőjének **Ortutay Gyula** akadémikust kérte fel. Az egyes filmek néprajzi szakértői a MTA Néprajzi Kutatócsoport munkatársai voltak. A szerkesztő a filmeket igyekezett úgy összeállítani, hogy tematikailag és helyileg más és más képet nyújtson a nézőknek, más és más oldalról mutassa be a magyar folklór változatos világát. **Ortutay Gyula** bevezetője után a sorozat első darabja a nógrádsipeki tollfosztó megjelenítése volt (szakértő **Kovács Ágnes**), ezt követte a „Csángómagyarok”, ahol két csángóasszony: anya és lánya vallomását **Domokos Pál Péter** fényképei és magyarázatai egészítették ki. A „Népművészet a homokon” (szakértő: **Nagy Ilona**) a Kecskemét-környéki tanyavilág folklóráját elevenítette meg. A „Palóc asszonyok a nagycsaládban” a mátraalji öregasszonyok emlékezeit gyűjtötte össze, a „Kavaró az Erdőháton” a híres szilvalekvár hazájából, Szatmár megyéből mutatta be rekonstrukcióban a valamikori lekvárfőzést és az ehhez kapcsolódó meséket, dalokat. A sorozat utolsó darabjaként a Népművészet Mesterének, **Péntek János**nének portréfilmjét vetítették. (Az utóbbi három film szakértője **Morvaj Judit**.)

A néprajzi filmsorozatnak nem csak a szakemberek, de a nézők és a sajtó körében is sikere volt.

Morvaj Judit

AZ ÖNKÉNTES GYŰJTŐMOZGALOM HÍREI

Az 1976. évi Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat eredményhirdetése, szervezési és személyi változások

1976 december 9-én ült össze az országos gyűjtőpályázat bíráló bizottsága dr. *Tálas* István akadémikus, egyetemi tanár elnökletével, hogy döntsön az 1976-ban beérkezett felnőtt és ifjúsági pályaművek rangsoráról és a díjak odaítéléséről.

1976-ban 178 felnőtt és 106 ifjúsági mű érkezett a Néprajzi Múzeumba. Ezek közül 14 felnőtt és 31 ifjúsági mű nem érte el a kívánt színvonalat. 35 felnőtt és 16 ifjúsági munka nyert magasabb díjazást. A beérkezett kérdőívek száma 68 volt, ebből 26 részesült magasabb díjazásban.

A beérkezett pályamunkák tematikus megoszlása:

nyelvészet	30
gazdálkodás	33
életrajz	23
viselet	30
szokások, népköltészet, hiedelem, népi gyógyászat	55
helytörténet	12
táplálkozás, építkezés	8
nemzetiségi néprajzi gyűjtés	12

Egy-egy pályamű érkezett még az alábbi témakörökben: temetkezés, jogszokások, halászat, vásározás, játék, cigányfolklor és teherhordás.

Az 1976-ban elkészített dolgozatok földrajzi megoszlása:

Borsod-Abauj-Zemplén megye	35
Csongrád megye	30
Pest megye	26
Szolnok megye	22
Hajdú-Bihar megye	18
Heves megye	15
Baranya megye, Fejér megye, Veszprém megye, Zala megye	13–13
Szabolcs-Szatmármegye	12
Győr-Sopron megye, Somogy megye	10–10

Tolna megye 8

Vas megye 7

Békés megye 77

Bács-Kiskun megye, Nógrád megye 5–5

Komárom megyéből nem érkezett be pályamunka

Határon kívüli területről érkezett: 12 Erdélyből és 4 Szlovákiából.

Néhány kiemelkedő pályamunka mellett az elmúlt évben is a színvonal csökkenése volt tapasztalható. Ennek javítására és a pályamunkák jobb tematikus és területi megoszlására a bíráló bizottság a nyomtatott kérdőívek és útmutatók fokozott használatbavételét javasolta.

1977-ben változások következtek be a pályázat szervezésében. Dr. Végh József a pályázat nyelvészeti oldalának gondozója és fáradhatatlan szervezője nyugdíjba vonult. Dr. Kerékgyártó Adrien szervező munkája elismerése mellett felmentést kapott a néprajzi pályázat megszervezése alól, munkájának ellátását Szacsvey Éva muzeológus kapta, aki eddig a kérdőíves gyűjtés szervezési feladatait látta el.

A Nyelvtudományi Intézet ez évtől nem vesz részt az országos pályázat meghirdetésében.

A Néprajzi Múzeum, tekintettel arra, hogy ebben az évben 25. alkalommal kerül megrendezésre az Országos Néprajzi és Nyelvjárési Gyűjtőpályázat, jubileumi pályázati felhívást ad ki, amelyben jubileumi témákat és új pályázati feladatokat tűz ki (a paraszti életet ábrázoló rajz- és fényképpályázat) megemelt díjakkal és jutalmakkal.

A jubileumi pályázati felhívást, az 1976. évi eredményjegyzéket és a kérdőíveket március végéig minden iskolához, múzeumhoz és egyéni érdeklődőhöz eljuttattuk.

FELNÖTT PÁLYÁZÓK

Kiemelt I. díj (4.000 Ft)

Csergő Bálint, Székelyudvarhely:

Ismert növények és azok hasznosítása Küküllőkeményfalván
id. **Dobosy László** – ifj. **Dobosy László**, Ózd:

Festett asztalosmunkák a Sajó és a Bódva között

Kóczián Géza – **Szabó István** – **Macalik Ernő** – dr. **Szabó László**:

Etnobotanikai és népgyógyászati adatok Kalotaszegről

özv. **Maczó Mihályné**, Szentendre:

Önéletrajz I.–VIII.

Molnár Ambrus, Hajdúhadház:

Szeghalom határának helynevei; Szőlőskertek keletkezése és a szőlőművelés kezdetei a hajdúsámsoni határban; Martinkai szőlőskert telepítése és története; Szerep határának helynevei

Süle Sándor, Révfülöp:

Kővágóórs helynevei

Szabó József, Bük:

Hagyományos paraszti állattartás Bük községben és a Répce vidékén

Kiemelt I. díj (3.500 Ft)

Ambrus Vilmos, Nagyvejke:

Hadikfalvi István életrajza; Rokonkereső; Tyria-A bukovinai székelység fuvarozási szokásai; Apel–Istensegíts névtára; Földrajzi nevek a bukovinai volt öt székely faluból; A Regátban–A bukovinai székelek bémunkán; Hajnal Mátyás életútja

Hagymásy Sándor, Mezőtúr:

Legeltető állattartás Túrkevéen

Sebestyén Ádám, Kakasd:

Gazdálkodás a bukovinai Andrásfalván

Urbán Teréz, Megyaszó:

Nyiregyháza utcanevei

*I. díj (3.000 Ft)***Éliás Anna Mária, Pécs:**

Bogádi lakodalmak

Dr. Faggyas István, Ózd:

Részletek a keleméri gőzmalom történetéből; Aratási munkák és az azzal kapcsolatos szokások a földesúri birtokon; Fejfa felíratok, temetkezési szokások a Sajó vidékén

Gémes Eszter, Balástya:

Életem

*II. díj (2.500 Ft)***Balázs Livia, Rábapordány:**

Szokásokhoz fűződő hiedelmek, hiedelemmondák és hiedelemtörténetek négy rábaközi faluban

Duka János, Csikszereda:

Táncszavak és táncbekiáltók; Csikszentlélek tizeleinek eredete és élete; Rokonkereső

Gál Gyula, Szilvásvár:

Csüröskertek

Molnár László, Páka:

Pincék – felmérés a pákai Csomai és Újhegyen

Naszály Sándor, Dunavecse:

Dunavecse földrajzi nevei

Villányi Péter, Budapest:

Tövisháti mesék (Magyar népmesék a Szilágyságból)

Honismereti Szakkör, Magyaregregy:

Vegyes gyűjtés

*Felemelt III. díj (1.800 Ft)***dr. Horváth István, Kenyeri**

Ünnepi szokások Kenyeriben a századforduló táján

*III. díj (1.500 Ft)***Bazsó Dénes, Villány:**

Népi gyermekjátékok

Bíró Ferencné, Budapest:

Tengelic-Szőlőhegy története 1944-ig

Faragó Jánosné, Jászárokszállás:

Hordás, nyomtatás, cséplés I–II.

Farkas Irén, Székkutas:

Székkutas és környéke földrajzi nevei

Galuska Imre, Kesznyéten:

A telek titka, avagy a téli-nyári szállásváltó

Harmath Lajosné, Hajós

Bölcsőtől a sírig Nádszegen

Mohácsi Bálintné, Tiszaroff:

Táplálkozás Tiszaroffon

Molnár Ilona – Molnár Endréné, Domoszló:

A kender feldolgozása és eszközei Kisnána községben

Pánczél Józsefné, Csanádpalota:

Aratás Kövegy határában

Pintér István, Nagykanizsa

Hiedelmek, babonák; Egy tőzsgyökeres pásztorcsalád élete; Helyrajzi történet; Pogányszentpéter népi táplálkozása; Jelesnapi szokások

Dr.Szabó Lajos, Taktaszada

Baloghné Csizik Erzsébet eredetmondái, novellameséi

Szigeti György, Szeged:

A hagyományos szántás-vetés Apátfalván

IFJÚSÁGI PÁLYÁZÓK

Kiemelt I. díj (2.500 Ft)

Tóth Judit, Sajóbábonny

A telkibányi református temető

II. díj

Várszegi Ernő, Paks, Vak Bottyán Gimnázium:

Egy halászfamilia Tolnában

Szalipszki Péter, Sárospatak, Rákóczi Gimnázium:

Egy törzsökös parasztcsalád története

III. díj (1.000 Ft)

Bereczky Ibolya, Szolnok, Verseghi F. Gimnázium:

Tiszajenő földrajzi nevei

Fábián Ilona, Ráckeve, Ady E. Gimnázium:

Aratás Makádon

- Harsányi Erika, Pásztó, Mikszáth K. Gimnázium**
Új élet születik
- Juhász Erzsébet – Miszlai Mária, Gyula, Erkel F. Gimnázium:**
Népi táplálkozás Eleken és Újkígyóson
- Kelemen Gyöngyi, Dombóvár, Gögös I. Gimnázium:**
Megismerkedéstől a házasságig
- Mályi Anna, Szolnok, Vásárhelyi P. Szakközépiskola:**
A kosárfonás munkamenete és hagyományai Tiszafüreden
- Pavlovics Mária, Ráckeve, Ady E. Gimnázium:**
Cséplés, hordás
- Sike Ágnes, Szeged, Ságvári E. Gyakorló Gimnázium:**
Kistelek környékének népi táplálkozása
- Stümmer Anna, Pécs, Leőwey Klára Gimnázium:**
Szokások, ünnepek, viselet, házak Bárban
- Szendrei Eszter, Balmazújváros, Általános Gimnázium**
Lakodalmi szokások Balmazújvároson
- Támer Gabriella, Tamási, Gimnázium:**
A korbácsolástól a javasasszonyig – Szakály község népi gyógyászata
- Wéber Mária, Pécs, Leőwey K. Gimnázium:**
Kék- és fonalfestészet

KÉRDŐÍVES GYÚJTÉS

Kiemelt I. díj

Zongor Ferenc, Celldömölk

Molnár Mihály, Bánréve

I. díj (500 Ft)

Balázs Livia, Rábapordány

Kóczyán Géza, Nagyatád

Dr.Kovács Jenő, Nyőgér

Magyar Juliánna, Kaposvár

Molnár László, Páka

Molnár Ambrus, Hajdúhadház

Süle Sándor, Révfülpö

Vőö Imre, Szigetszentmiklós

Lehel Vezér Gimnázium Honismereti Szakköre, Jászberény

II. díj (300 Ft)

Ambrus Vilmos, Nagyvejke
Barcza Zsuzsa, Eger
Gajda Imre, Miskolc
Gémes Eszter, Balástya
Ivancsics Istvánné, Tápiószentkereszt
L. Papp Zsigmond, Dévaványa
Madáchy Károly, Körmen
Németh Imre, Kapuvár
Pintér Pálné, Tihany
Simon József, Balatonszentgyörgy
Vörösmarty Géza, Pozsony
Zsupos Zoltán, Berettyóújfalu

III. díj (100 Ft)

Bereczki Imre, Dévaványa
Harmath Lajosné, Hajós
Komoly Pál, Szeged
Molnár Dezső, Celldömölk
Pánczél Józsefné, Csanádpalota
Szabó István Keszthely
dr. Szabó László, Pécs
Szendrei Eszter, Balmazújváros
Villányi Péter, Budapest
Zöldy Pál, Szeged

Néprajzi Múzeum
Gyűjtésszervező Csoport

JUBILEUMI PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Néprajzi Múzeum és a megyei tanácsok múzeumi szervei
meghirdetik az 1977. évi

25

ORSZÁGOS NÉPRAJZI ÉS NYELVJÁRÁSI GYŰJTŐPÁLYÁZATOT

mely alkalomból a Néprajzi Múzeum külön témákat és külön felemelt díjakat tűz ki.

A pályázat két feladatból tevődik össze.

Pályázni lehet:

- I. **ÖNÁLLÓ PÁLYAMUNKA** beküldésével, amely helyszíni gyűjtésen alapul, ill. a paraszti élet saját tapasztalatán, esetleg levéltári kutatáson alapszik, *eredeti ismeretanyagot tár fel*. Tekintettel arra, hogy a kérdőívek tudományos felhasználhatósága igen nagy – az elmúlt évekhez hasonlóan – *minden pályázónak egy érdeklődése szerint kiválasztott, a Néprajzi Múzeumtól igényelt kérdőívet is ki kell töltenie*. A feltételként beküldött kérdőív-válasz a pályamunkáktól függetlenül, automatikusan *részt vesz a kérdőíves pályázaton*, ahol külön díjazásban részesül. Az önálló pályamunkákat készítőik számára a pályázat meghirdetői az alábbi *témaköröket javasolják*:

1/ *A családi üzemszervezet felbomlása, átalakulása*

- a/ A paraszti földművelés megváltozása (szántóföldi és kerti növénytermesztés használati eszközei a TSz megalakulása előtt és után)
- b/ Az állattartás megváltozása (az igavonás egykor és ma használt eszközei, az istállók és ólak egykori és mai felszereltsége)
- c/ A hagyományos paraszti élet ünnepeinek és szokásainak átalakulása

2/ *A paraszti élet emlékei*

a/ *Rajzpályázat*

Régi rajzok és ábrázolások a hagyományos paraszti életről; falun élő felnőttek és gyermekek rajzsorozatai

(Méretek: 34x27 cm; 50x36 cm és 63x50 cm)

b/ *Fényképpályázat*

(Hivatásos fényképészek és néprajzosok nem vehetnek részt)

A paraszti élet mozzanatainak ábrázolása – munkafolyamatok, technikák, szokások – fényképsorozatokon. (Benyujtan-

dók a felvételek negatívjai, és 1 db 6x9-es, 1 db 13x18-as, vagy annál nagyobb nagyítás. A nyertes filmnegatívok a Néprajzi Múzeum tulajdonába mennek át a szerzői jog fenntartása mellett.)

c/ *Eredeti kézíratos okmányok* másolatai (móringlevelek, céhíratok, inventáriumok stb.)

3/ a/ Település – telekelrendezés – építkezés – lakóház – lakásbelső – gazdasági épületek

b/ A paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincs – kisparaszti állattartás – egy volt parasztgazdaság eszközkészlete

c/ Földrajzi nevek – személynevek (keresztnevek, ragadványnevek, becézőnevek) – állatnevek

4/ Paraszti önéletrajzok – egy törzsökös pásztorcsalád élete

5/ Magyarországi nemzetiségek körében élő hagyományok

A pályamunkát két azonos tartalmú és kiállítású (azonos fotókkal, fonétikus bejegyzésekkel stb.) – lehetőleg gépelt példányban kell beküldeni a gyűjtőhely szerint területileg illetékes megyei múzeumigazgatóság címére, az általuk meghatározott időpontig. A kézzel írt paraszt-életrajzokat, a pályázat feltételeként kitöltött kérdőíveket, a rajz-, a film- és a fényképpályázatra készített anyagot közvetlenül a Néprajzi Múzeumba kell küldeni. *A kérdőív-válasz nélkül beérkező pályamunkák az országos döntőn nem vehetnek részt*, ettől csak indokolt esetben tekinthetünk el.

(A felsorolt témakörökben Balogh–Végh: A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyaga és szókincse, valamint Morvay J.: Népi táplálkozás c. részletes útmutatója alapján készített pályamunkák szerzői mentesülnek a kísérő kérdőív kitöltése alól, mivel ezek – a kérdőív-válaszokhoz hasonlóan – egységes szempontok szerint szolgáltatnak adatokat.)

A pályázat nyílt, azon bárki részt vehet. Egy pályázó több pályamunkát is benyújthat és több pályázó vagy szakkör közösen is készíthet pályamunkát. (A gyűjtők a szakirodalmat elsősorban tájékozódás, gyűjtési szempontok kialakítása céljából használják, a pályamunkában hangsúlyt a saját maguk által a helyszínen gyűjtött anyag közlésére vessék.) Nem lehet a pályázatokon doktori értekezésekkel, továbbá olyan kéziratokkal részt venni, amelynek elkészítését hivatalos munkaterv írja elő, vagy amelyet más pályázatra már benyújtottak.

Pályázni lehet:

II. MEGVÁLASZTOTT KÉRDŐÍVVEL

Azok számára, akik nem kívánnak pályamunkát készíteni, de a pályázaton részt kívánnak venni, meghirdetjük a kérdőíves pályázatot, melyet a pályamunkáktól függetlenül rangsorolunk és díjazunk. (Ezen részt vesznek automatikusan a kötelezően kitöltött kérdőívek is.) A kérdőívek elbírálásánál az egy községben kitöltött különböző kérdőívek, ill. egyetlen kérdőívnek több községben való felgyűjtése, valamint a kérdőívek válaszananyagának fényképpel és rajzokkal való kiegészítése esetén *kiemelt első díjakat* is osztunk. A kérdőív rövid tényyszerű megválaszolása is rendkívül értékes a tudomány számára, ezek is jutalmazásban részesülnek.

Az idén az alábbi két kérdőív kitöltését javasoljuk:

- 1/ Boross: Kertészeti építmények, csőszkunyhók
- 2/ Juhász: Tanyai telekelrendezés (az Alföld területére)

Választani lehet még az alábbi kérdőívekből:

- 1/ Csilléry: Szobabelsők
- 2/ Balassa M.: Épületfalak
- 3/ Selmeczi Kovács: Csűrők építése és használata
- 4/ Paládi Kovács: Az abara
- 5/ Balassa M.: Méhesek
- 6/ Varga: Szakrális emlékek
- 7/ Kecskés: Présházak és pincék
- 8/ Gráfik: Folyami vontatás
- 9/ Gráfik: Csúszójárművek
- 10/ Morvay—Kresz: Táplálkozás, konyha, kamra

A kiválasztott kérdőíveket a pályázók postai úton igényelhetik a Néprajzi Múzeumtól.

ORSZÁGOS DÍJAZÁS

A pályamunkák megyei és országos szinten kerülnek elbírálásra és díjazásra. A megyei pályadíjakat a megyei felhívások tartalmazzák. Az országos döntőre beérkezett pályamunkákat a fenti témakörökön belül rangsoroljuk, és egymáshoz viszonyított értékük szerint díjazzuk, figyelembe véve a megyei szinten elért díjösszegeket. A pályamunkákat az országos dön-

többbizottság összesített díjazásban részesíti; az összetett díj a megyénél nyert díjból és az országos döntőbizottság által megítélt díjkiegészítésből áll. Szükség esetén az egyes díjak többszörösen, ill. megosztva is kiadásra kerülnek.

Az 1. és 2. KIEMELT TÉMAKÖRÖKBEN ELKÉSZÍTETT DOLGOZATOK DIJAZÁSBAN RÉSZESÜLNEK

Országos díjak az egyes témakörökön belül:

Pályamunkák

	<i>Felnőtt</i>	<i>Ifjúsági</i>	<i>Kérdőívek</i>
I. díj	3.000	2.000	500
II. díj	2.500	1.500	300
III. díj	1.500	1.000	100

Beadási határidő: 1977 szeptember 30.

Eredményhirdetés országos szinten: 1977 december első felében.

Tájékoztató az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők VIII. Országos találkozásjáról (Kőszeg, 1977. június 20–22.)

A honismereti mozgalom legrégebb tudománysegítő ágazatának országos konferenciáján, melyet a Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Nyelvtudományi Társaság – a Néprajzi Múzeum, az Országos Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, az MTA Néprajzi Kutatócsoportja, a Népművelési Intézet, a Hazafias Népfront, a KISZ Központi Bizottsága, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, valamint a helyi házigazdák: Vas megye Tanácsa és Kőszeg város Tanácsa támogatásával – rendezett, az ország legkiválóbb gyűjtői, szakkörvezetői találkoztak egymással, valamint a gyűjtőmozgalmat patronáló tudományos intézmények, tanácsi és mozgalmi szervek neves képviselőivel.

A találkozó célja, hogy a szakemberek és a gyűjtők előadásai, tapasztalatcseréje, az elhangzó beszámolók és azok megvitatása kapcsán áttekinthesse a legutóbbi Országos Találkozó óta eltelt 3 év eredményeit és problé-

lémáit, számba vegye a gyűjtőmozgalom időszerű feladatait, munkálkodjék elvi és módszertani színvonalának további emelésén, s – mint a honismereti mozgalom nagymultú ágazata – mindezzel előbbre vigye a mozgalom továbbfejlődésének, a szocialista hazafias nevelés legeredményesebb módszerei kialakításának ügyét.

A tanácskozások színhelye a történelmi levegőjű, szép környékű Kőszeg Művelődési Központja, a Jurisich Vár lovagterme.

PROGRAM

Június 19. vasárnap

A résztvevők megérkezése

Június 20. hétfő

10 óra: ÜNNEPÉLYES MEGNYÍTÓ ÜLÉS

Köszöntő: Vas megye és Kőszeg város Tanácsának képviselője

Dr. Ortutay Gyula akadémikus, a Magyar Néprajzi Társaság elnökének megnyitó beszéde

Üdvözlések:

A Kultúrális Minisztérium képviselője

A Hazafias Népfrent képviselője

A KISZ KB és az Úttörőszövetség képviselője

Az Állami Ifjúsági Bizottság képviselője

Az 1977. évi *Sebestyén Gyula Emlékérmek* átadása a legkiválóbb gyűjtőknek.

Szünet. A fejfafénykép kiállítás megtekintése.

Előadások: **Dr. Kálmán Béla** akadémikus: Családnév-kutatás és történelem

Dr. Kurucz Albert, az Országos Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója: Szervezett tárggyűjtés a szabadtéri néprajzi múzeum berendezéséhez.

Nagy Gyula, az orosházi Szántó Kovács Múzeum igazgatója: Paraszti önéletírók

15 óra MUNKAÜLÉS: MONDAKUTATÁS

Dr. Ferenczi Imre, egyetemi docens bevezetője

Dr. Szabó Lajos: Halottlátók Abaujban

Nagy Géza: Bodrogekői helyi-mondák
Felszólalások.

Június 21. kedd

9,30 óra MUNKAÜLÉS: FEJFAKUTATÁS

Dr. Morvay Péter, a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Szakosztálya elnökének bevezetője

Németh Ferenc: Fejfagyújtás Pest megyében

Dr. Faggyas István: Sajóvidéki fejfák és temetők

Tóth Judit: A telkibányai védett temetők és fejfák

Felszólalások

14 óra Lehmann Gottfried kapitány sírjának és Herman Ottó emléktáblájának megkoszorúzása

15 óra MUNKAÜLÉS: A HAGYOMÁNYOS PARASZTI GAZDÁLKODÁS ANYAGA ÉS SZÓKINCSE

Dr. Várkonyi Imre, a kaposvári Tanítóképző Főiskola igazgatójának bevezetője

Fazekas Tiborc: A szóföldrajzi vizsgálatok lehetőségei a bukovinai székelység kirajzási helyeinek meghatározásánál.

Kovács Károly: Paraszti földbérlő társaságok Poroszlón

Molnár Ambrus: Határhasználat egy bihari faluban (ideiglenes cím)

Felszólalások

19 óra Ünnepi folklór-est

Június 22. szerda

9,30 óra SZABAD FÓRUM: Beszámolók, felszólalások, időszerű mozgalmi feladatok, szervezési és módszertani kérdések megvitatása.

12 óra Dr. Benkő Loránd akadémikus, a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnökének zárszava

14–17 óra: A cáki műemlékpincék és a szombathelyi Múzeumfalú megtekintése.

Az Országos Diáknapok Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázata

Ez év április 28-a és május 2-a között zajlott le az öt diáknapi központban, Keszthelyen, Sáropatakon, Gyulán, Egerben és Sopronban az Országos Diáknapok ezreket mozgósító, igen magas színvonalú művészeti seregszemléje, szellemi diákolimpiája. Ehhez, az egész középiskolás korú ifjúságnak érdeklődésére méltán számottartó, nagy „ki mit tud”-hoz – az immár másfél évtizedes hagyománynak megfelelően – ez alkalommal is *néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázat* is csatlakozott.

Az Országos Diáknapok két éves ritmusát követő pályázatot a *KISZ Központi Bizottsága* nevében az *Országos Diáknapok szervező bizottsága* hirdeti meg, a *Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztályának szakmai és a Hazafias Népfront Honismereti Bizottságának erkölcsi támogatásával*. A pályázat szervesen kapcsolódik a Néprajzi Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által minden évben meghirdetett Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat kétlépcsős, kéttagú rendszerének megyei és országos fokozatú ifjúsági tagozatához. Ez azt jelenti, hogy az országos diáknapi pályázaton elbírált és hagyományosan erkölcsi elismerést (arany, ezüst vagy bronz fokozatú oklevelet) nyert pályamunkák – ahogy ez a Honismeret 1976. 2–3. számában közölt pályázati felhívásban is olvasható – „*automatikusan részt vesznek az 1977. évi, XXV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat (gyűjtőhely szerint illetékes) megyei és országos ifjúsági tagozatán is, s mindkét helyen pályadíjat (az országos döntőben díjkiegészítést) nyerhetnek.*”

Egyre inkább kitűnik ennek a pályázatnak rendkívüli jelentősége – most csak a tudománysegítő vonatkozásokról szólva – mind az Országos Gyűjtőpályázat népszerűsítése, mind az ifjúsági pályázók szakmai továbbképzése, mind pedig az egész gyűjtőmozgalom utánpótlása tekintetében. (Ld. erről bővebben a szombathelyi „Múzeum és Honismeret” c. országos tanácskozáson elhangzottakat a Múzeumi Közlemények 1974. évi 2. számában, illetőleg a Honismereti Híradó 1974. évi különszámában, valamint e sorok írójának a Honismeret 1975. 5–6. számában megjelent cikkét: A tudománysegítés jelentősége és útjai a honismereti mozgalomban.) A pályázatnak ez a szerepe mondhatni intézményes keretet kapott azóta, hogy az 1973. évi Országos Diáknapok alkalmával a KISZ K.B. a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő szakosztályának kezdeményezésére a Soproni Országos Diáknapokra értékelő tapasztalatcserére összehívta a legsike-

resebb diákpályázókat, s méginkább azzal, ami azóta gyakorlattá lett, hogy az évenként ismétlődő Országos Honismereti Táborokba meghívást kapnak a diáknapi honismereti pályázatok (ugyanis Országos Diáknapi Helytörténeti Pályázat is van) legeredményesebb, leginkább fejlődőképességük látszó pályázói, akik ilyenformán a szakköri munka kovászai lehetnek iskoláikban.

Az említett soproni tanácskozás óta kibontakoztak a diáknapi pályázat szakmai segítésének további módszerei is. Ezt a célt szolgálta már az is, hogy az 1973. évi diáknapi pályázat összes bírálatait diáknaponként sokszorosítottuk, s megküldtük az érdekelt pályázóknak és szakköröknek, s ilyenformán – az azonos témájú pályamunkák bírálatainak közzétételével – szinte vezérfonalat adtunk az elkövetkező években az illető témakörökben pályázni kívánó, illetőleg az őket szakmailag irányítók kezébe. (Sajnálatos viszont, hogy a gyűjtésszervezés mindmáig nem használta ki eléggé ezeket a Hazafias Népfront támogatásával kellő számban sokszorosított, ma is rendelkezésre álló módszertani segédleteket.)

Az idei Országos Diáknapoknak a szokásosnál korábbi időpontja méginkább hatékonyra teheti a szakmai tanácsadást. Lehetséges ugyanis, hogy az idei diákpályázók – a legtöbb helyen megengedik ezt a beadási határidők – a bírálatokban megadott szempontok és a feldolgozott témáknak megfelelően kiküldendő sokszorosított pályázati útmutatók, kérdőívek segítségével – a nyári iskolai szünidőt kihasználva – kiegészítő gyűjtést küldjenek be (az illetékes megyei múzeumigazgatóságnak címezve két példányban) pályamunkájukhoz, amelyeket az elbírálásnál az idei Országos Gyűjtőpályázat ifjúsági tagozatának megyei és országos szintjeinél egyaránt még figyelembe lehet venni.

E gyümölcsözőnek ígérkező elgondolás megvalósítását megkönnyíti, hogy az Önkéntes Gyűjtő Szakosztály kezdeményezésére a Hazafias Népfront mozgalmi folyóirata, a Honismeret több ajánlott pályázati téma feldolgozási útmutatóját is megjelentette, s hogy ezek közül többről (népi kismesterségek, földrajzi nevek, babonás történetek, a házivászon felhasználása és jelentősége) különnyomat, illetőleg utánnyomás is készült.

A számszerű adatok azt mutatják, hogy az idei diáknapi pályázat sem mennyiségben, sem színvonalban nem maradt el a korábbi pályázatok mögött. Azonban kitűnik belőlük az is, hogy a lehetőségek jobb kihasználásával még nagyobb eredményt lehetne elérni. Hiszen pl. Fejér megyéből idén egyaránt nem érkezett be diáknapi pályamunka. Egyes megyék – egyébként sikeres – pályamunkái csak néhány, intenzív honismereti tevé-

kenységet folytató iskolából kerültek ki; s volt olyan iskola (Ráckeve), ahol a mennyiséggel akarták pótolni a minőséget, s ilyenformán a fokozatot nem nyert pályamunkák számát szaporították.

Az alább közölt számszerű adatokat tanulságos lesz majd behatóbban is elemezni.

Beérkezett 208 (1975-ben 210) pályamunka. Ezek közül fokozatot nyert 130 (1975-ben 151), a következők szerint:

arany fokozat: 41 (1975-ben 39);

ezüst fokozat: 41 (1975-ben 44);

bronz fokozat: 48 (1975-ben 68).

Fokozatot nem nyert: 78 (1975-ben 87).

A kiaknázatlan és kiaknázandó instruálási lehetőségekre mutat, hogy a fokozatot nem nyert pályamunkák jelentős hányadában is jó adalékok találhatóak, s hogy számos pályázó jobb eredményt érhetett volna el, ha megfelelő szakmai tanácsot, tanári felkészítést kap. Nem egy esetben az alapvető módszertani követelményeket is tartalmazó, s a Honismeretben, valamint különlenyomatként is megjelent pályázati felhívás sem jutott el – éppen az arra leginkább rászoruló – kezdő pályázókhoz.

Mindezek tanulsággal szolgálnak a további szervező munkához.

Gyűjtőszakosztályunk, a Magyar Nyelvtudományi Társasággal és a Néprajzi Múzeummal együttműködve, s a KISZ Központi Bizottsága, valamint a Hazafias Népfront jövőben is remélt támogatására támaszkodva továbbra is szakmai gazdája kíván lenni az Országos Diáknapok alkalmanként sokszáz diákot önkéntes munkára készítő (gondoljunk a kollektív gyűjtésekre), nagy nevelő értékű Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatának.

Morvay Péter

Az MNT Önkéntes Gyűjtő Szakosztályának
elnöke

Tartalom

Társasági hírek	1
Hírek a néprajz nagy vállalkozásai köréből	3
Tudományos hírek	20
In memoriam	38
Múzeumi hírek	42
Néprajzi filmezés	46
Az önkéntes gyűjtőmozgalom hírei	52

NÉPRAJZI HÍREK
ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Ágnes Szemerényi
Ernő Tárkány Szűcs
1250 Budapest, Országház u. 30. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.